ANALÝZA

způsobu zobrazování Romů v lokálních severočeských médiích

multikulturní centrum praha

Multikulturní centrum Praha, z.s.
Náplavní 1
120 00 Praha 2

fond pro NNO | NROS Nadace rozvoje občanské společnosti | nadace partnerství | LIDÉ A PŘÍRODA | Iceland Liechtenstein Norway eea grants

Realizováno v rámci projektu „Společně proti rasismu“.
Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů.

www.fondnno.cz | www.eeagrants.cz

OBSAH

1. Úvod 2

2. Obraz Romů v lokálních médiích 3

2.1 Metodologie 3

2.2 O Romech především negativně 5

2.3 Jak o tématu romské menšiny komunikují představitelé obcí? 9

2.4 Komu popřát sluchu? Komu dát hlas? 10

2.5 Shrnutí 11

3. Kritická analýza diskurzu na příkladu dvou mediálních výstupů 12

3.1 Analýza textu Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci? 13

3.2 Analýza textu Děčín: Noční napadení na sídlišti! 15

4. Jak ublížit slovem: 10x Romové v hlavní úloze 18

4.1 Užívání sousloví „nepřizpůsobiví občané“ 19

4.2 Zveličování, hyperbolizace 19

4.3 Paušalizace, generalizace 20

4.4 Nevhodné zdůrazňování příslušnosti k minoritě 20

4.5 Užívání hanlivých výrazů, přirovnání a metafor 20

4.6 My vs. oni 21

4.7 Kdopak to mluví? 21

4.8 Negativní reference 22

4.9 Argumentační klamy 22

4.10 Odklon od věcnosti k emocím, absence exaktních údajů i důkazů 22

5. Mýty o Romech v médiích 22

5.1 Základní pojmy 22

5.2 Analýza mýtů v lokálních médiích 26

5.3 Katalog mýtů aneb Jsou Romové zvýhodňováni? 27

6. Nenávistné projevy v diskusích analyzovaných článků 40

6.1 Výskyt hate speech 41

6.2 Kategorie hate speech 42

7. Závěrem 45

1

ÚVOD

Analýza způsobu zobrazování Romů v lokálních severočeských médiích vznikla v rámci projektu Společně proti rasismu, podpořeného grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů, který realizuje Multikulturní centrum Praha od srpna 2014. Projekt reaguje na dlouhodobý negativní postoj většinové české veřejnosti k Romům, který se v posledních letech stupňuje. Vycházíme z předpokladu, že média a lokální politici plní roli opinion makerů, názorových tvůrců, kteří výrazně ovlivňují veřejné mínění. Způsob, jakým média a politici komunikují o romské problematice, a témata, s nimiž jsou Romové v médiích spojováni, konstruují jejich specifický, zákonitostmi mediálního provozu deformovaný obraz, který příjemci těchto sdělení – široká veřejnost – často považují za věrný popis skutečnosti. V předkládaném souboru textů se pokoušíme tento obraz dekonstruovat.

První část práce analyzuje a kvantifikuje kontext a hodnotovou neutralitu mediálních výstupů, v nichž se o Romech hovoří. Ve druhé části jsme několik vybraných mediálních výstupů podrobili kritické analýze diskurzu (CDA), která na excerpované materiály nahlíží jako na reprezentace sociálního kontextu s vysokým manipulativním potenciálem. Z hlediska CDA plní texty o Romech coby objektu vyvolávajícím silné emoce funkci prostředku, kterým autoři textů či politici legitimizují vlastní zájmy a postoje. Třetí část práce je věnována praktickým ukázkám mediálních manipulací a nekorektních referování o Romech. Čtvrtá část práce kategorizuje a vyvrací mýty o Romech, s nimiž jsme se při studiu mediálních výstupů setkali. Pátá část práce je věnována verbálním nenávistným projevům *(hate speech)* vůči Romům na internetových diskusích pod analyzovanými články a výmluvně ilustruje dopady často nekorektního informování na imaginaci a postoje některých čtenářů.

2 OBRAZ ROMŮ V LOKÁLNÍCH SEVEROČESKÝCH MÉDIÍCH

Kateřina Kadlecová / Blanka Kissová

Romové se stali jakožto „ožehavé" téma veřejného diskurzu trvalou součástí mediální agendy, což platí zejména v regionálních denících. Obraz Romů v mediálních titulech s celostátním dopadem zpracovala ve své *Analýze mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* Martina Křížková[1] a řada autorů dalších textů[2]. Nás zajímalo, jak se o Romech referuje v lokálních severočeských médiích.

2.1 METODOLOGIE

Naše mediální analýza proběhla v rámci projektu Společně proti rasismu v deseti městech a obcích Ústeckého kraje, ve kterých v minulých letech (2008–2013) došlo k tenzím či střetům mezi majoritou a romskou menšinou; zejména k protiromským pochodům, k demonstrativně vyjadřované podpoře Dělnické strany sociální spravedlnosti apod. Ve sledovaných lokalitách zároveň žije větší počet Romů než v jiných částech ČR3, je zde vysoká nezaměstnanost a dochází zde ke kumulaci socioekonomicky slabšího obyvatelstva. Konkrétně jsme se zaměřili na tyto lokality: Děčín, Rumburk, Varnsdorf, Most, Ústí nad Labem, Trmice, Litvínov, Obrnice, Krupka, Duchcov. Náhled na Romy v těchto obcích a městech jsme zkoumali v následujících médiích:

Děčínský deník – deník – zahraniční soukromý vlastník[4]
5+2 Děčínsko – týdeník (distribuovaný zdarma) – český soukromý vlastník[5]
Princip – týdeník – český soukromý vlastník[6]
Zpravodaj – čtrnáctideník (distribuovaný zdarma) – obec[7]
Rumburské noviny – čtrnáctideník – obec[8]

1 Křížková, Martina. *Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012*. 1. vydání. Praha: Agentura pro sociální začleňování, duben 2013. http://www.socialni-zaclenovani.cz/OBRAZ-ROMU-V-MEDIICH-JE-STALE-JEDNOTVARNY-UVADI--VYZKUM

2 Doporučujeme srovnat náš výzkum s řadou studií na příbuzné téma, jež v posledních několika letech vznikaly především na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity Brno. Velmi nápomocná může být např. disertační práce Renáty Sedlákové *Obraz Romů v televizním zpravodajství – případ mediální konstrukce reality* (2007), diplomová práce *Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku Adély Badáňové* (2010), bakalářská práce Kateřiny Balunové s názvem *Romská otázka v médiích* (2007) nebo rovněž bakalářská práce Kláry Dobiášové *Obraz Romů v denním tisku v roce 2005* (2006, PedF MU).

3 Zpráva o situaci romských komunit v krajích v roce 2009 – V Ústeckém kraji žije okolo 250 tisíc Romů, na druhém místě následuje kraj Moravskoslezský s odhadem okolo 53 tisíc (Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012, dostupná k 10. 7. 2015 na webové stránce www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/III_Zprava_pripominky_1_11_2013.pdf, údaj z Moravskoslezského kraje uvádí aktuálnějších 40–50 tisíc Romů, o kraji Ústeckém se však takto specificky nezmiňuje.

4 Německá rodinná firma Diekmann vlastní 100 % akcií Verlagsgruppe Passau, která přes HKM Beteiligungs kontroluje 100 % vydavatelství Vltava-Labe-Press, jež v České republice vydává 71 regionálních deníků a 23 regionálních týdeníků.

5 Mediální skupinu MAFRA vlastní od roku 2013 Argofert, a. s., podnikatele a ministra financí Andreje Babiše

6 děčínský vydavatel Pavel Panenka

7 magistrát města Děčín

8 město Rumburk

Hlas severu – čtrnáctideník – obec[9]
Homér – týdeník (o prázdninách čtrnáctideník) – český soukromý vlastník[10]
5+2 Most – týdeník (distribuovaný zdarma) – český soukromý vlastník[11]
Mostecký deník – deník – zahraniční soukromý vlastník[12]
Ústecký deník – deník – zahraniční soukromý vlastník[13]
Žít Ústí – měsíčník (distribuovaný zdarma) – český soukromý vlastník[14]
Městské noviny – měsíčník (distribuovaný zdarma) – obec[15]
Trmické noviny – čtvrtletník (distribuovaný zdarma) – obec[16]
Radnice – čtrnáctideník (o prázdninách měsíčník; distribuovaný zdarma) – obec[17]
Teplický deník – deník – zahraniční soukromý vlastník[18]
Duchcovské noviny – měsíčník (distribuovaný zdarma) – obec[19]
Radnice města Krupky – měsíčník (distribuovaný zdarma) – obec[20]

Informace o periodicitě a o typu vlastnictví média považujeme za důležité pro výsledky výzkumu, protože ovlivňují obsah i novinářské rutiny jeho tvorby.

V uvedených sedmnácti titulech jsme provedli výzkum redakčních, tedy neinzertních textů. Vzorek vybraných titulů, reprezentujících celou kategorii, jsme zvolili v souboru z období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2014. Celkově se jednalo o 727 textů, zvolených v závislosti na tom, zda obsahují klíčová slova Rom, Romka, Romové, romský; Cikán, Cikánka, Cikáni, cikánský; nepřizpůsobivý/í. Excerpované materiály jsme zkoumali pomocí obsahové analýzy, metodologie kritické analýzy diskurzu či prostřednictvím rozboru věcných textů na základě obsahu, stylu i ideologického zabarvení textu[21]. Analyzovali jsme je jako sociální texty, tedy kvůli tomu, co reprezentují v sociálním kontextu. Přitom jsme nepouštěli ze zřetele, že ideologie má možnost projevit se díky medializaci – jednosměrné zprostředkované kvaziinterakci, která poskytuje prostor pro stereotypní zobrazování různých témat, osobností a procesů ve společnosti.

K ovlivňování/deformování/vytváření informací dochází potenciálně v procesu jejich zprostředkování. Děje se tak i pomocí perspektivy, z níž je „příběh" převyprávěn. Přirozený jazyk má jakožto sémiotický kód vysoký manipulační potenciál, i vlivem ideologie, kterou přenáší.

V uvedených regionálních médiích jsme hledali texty referující o Romech. Podle kontextu lze zmínky o Romech přiřadit k následujícím tématům:

- výroky a aktivity politiků, volby
- poškozování pověsti regionu
- migrace
- protiromské pochody a demonstrace
- rasismus, diskriminace, násilí z nenávisti
- soužití, bydlení, sociálně vyloučené lokality
- vzdělání
- nezaměstnanost, zneužívání dávek
- dluhy, exekuce
- sociopatologické jevy, kriminalita
- prevence kriminality
- kulturní a sportovní aktivity
- pozitivní romská iniciativa
- aktivity nevládních neziskových organizací
- holocaust, 2. světová válka
- jiné

9 město Varnsdorf

10 Media Info System, Most

11 MAFRA

12 Vltava-Labe-Press

13 Vltava-Labe-Press

14 Media Concept, s. r. o.

15 Statutární město Ústí nad Labem

16 Městský úřad Trmice

17 radnice města Litvínov

18 Vltava-Labe-Press

19 město Duchcov

20 města Krupka

21 Ideologii v jazyce, a zvláště pak v jazyce médií, je nutné zkoumat interdisciplinárně, jak doporučují teorie Foucaultovy, Fowlerovy, Faircloughovy, van Dijkovy, Mathesonovy aj.

Nutno poznamenat, že většina námi excerpovaných článků týkajících se Romů byla zpravodajská, nikoli publicistická. U zpravodajských mediálních výstupů očekávají čtenáři mající zkušenost s mediálními texty neutralitu a vyváženost, snad i náznak (pravda, neexistující a ideální) objektivity. Většina regionálních periodik však postupuje jinak.

2.2 O ROMECH PŘEDEVŠÍM NEGATIVNĚ

Jak je patrno z koláčového grafu č. 1 (vizte níže), námi sledovaná lokální média a lokální části celostátních médií o Romech informují velmi často v souvislosti s občanským soužitím a s kriminalitou. Konkrétně do kategorie „soužití, bydlení, sociálně vyloučené lokality" spadalo 22 procent zmínek o Romech a kategorie „sociopatologických jevů a kriminality" se týkalo 21 procent sdělení. Dlužno říci, že většinou šlo o zmínky negativně zabarvené, a to v 74 procentech v případě kategorie „soužití, bydlení, sociálně vyloučené lokality", a dokonce v 82 procentech referencí v oblasti „sociopatologických jevů a kriminality". Pozitivně míněné zmínky o Romech se u obou kategorií objevily v pouhých čtyřech procentech případů.[22]

GRAF č. 1 KONTEXT UŽITÍ KLÍČOVÝCH SLOV

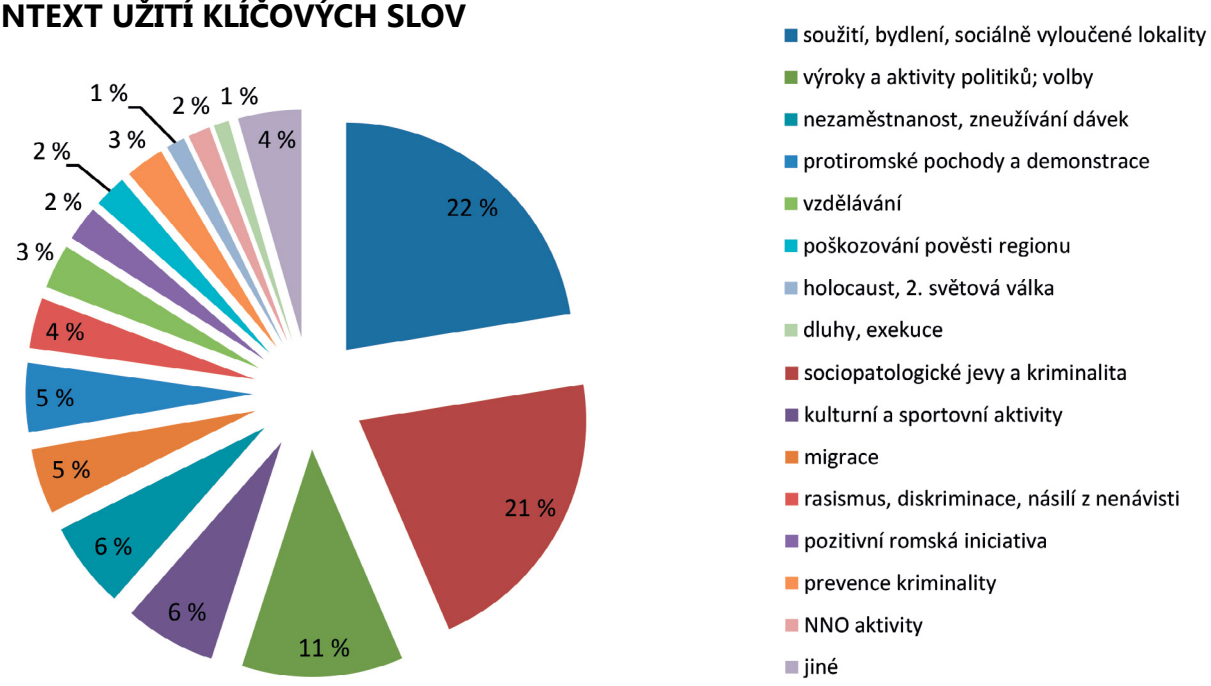

Jakkoli nemáme srovnání v podobě adekvátního výzkumu referování o majoritě, lze konstatovat, že Romové jsou ve zmíněných mikroregionech politickým tématem. O něco více než každá desátá zmínka o Romech měla politický kontext, týkala se výroků či aktivit politiků, případně voleb. Rovněž v této kategorii byla nadpoloviční většina zmínek (54 %) zaměřená proti Romům.

V oblasti „kulturních a sportovních aktivit" byl mediální obraz Romů jen lehce nadprůměrně kladný (51 %). Záporně míněných sdělení bylo však z celkem 78 zmínek Romů v souvislosti s kulturou a sportem jenom šest. Překvapením není ani skutečnost, že z celkem 74 referencí o Romech v souvislosti s „nezaměstnaností a zneužíváním dávek" byly rovné čtyři pětiny negativní. Protože média podněcují strach z „invaze nepřizpůsobivých", byli Romové v regionálních médiích zmíněni v souvislosti s migrací 56x, z toho ve čtyřech pětinách případů s negativními konotacemi. V nadpoloviční většině byly negativní zmínky o Romech v souvislosti s „protiromskými pochody a demonstracemi" (v 54 %) i v sousedství tematiky spojené s „rasismem, diskriminací a násilím z nenávisti" (72 %).

22 Za neutrální byly považovány takové texty, které dané téma či situaci popisovaly bez hodnocení; pokud bylo užito výrazu „Rom", „nepřizpůsobivý" či „cikán", jednalo se o adekvátní užití vzhledem k obsahu textu a kontextu jeho použití. Jako negativní či pozitivní pak byly vyhodnoceny ty texty, které dané téma či situaci hodnotily, u negativních zpráv pak bylo slov „Rom", „nepřizpůsobivý" či „cikán" užito, aniž by byla informace o etnicitě relevantní pro porozumění obsahu textu.

Kupodivu neutrální byly reference o Romech v souvislosti se vzděláváním (76 %; negativní jen 13 %). S kladným vyzněním se pak ve třech čtvrtinách z třiceti případů referovalo o „pozitivní romské iniciativě", tedy o aktivitách romských sdružení či romských jednotlivců ve městě, obci či kraji. Šestadvacet zmínek o Romech jakožto o těch, kdo poškozují pověst regionu, a devět negativních ze třinácti zmínek v souvislosti s dluhy a exekucemi nikterak nenarovná stoprocentní negativita v případě referování o Romech v souvislosti s holocaustem a s druhou světovou válkou, ani výhradně kladné (53 %) či neutrální (47 %) reference o Romech v souvislosti s nevládními neziskovými organizacemi a jejich činností, či převážně kladné reference o Romech a prevenci kriminality (třetina kladných zmínek a necelá polovina zmínek neutrálních).

V souvislosti s negativitou[23] jakožto zpravodajskou hodnotou (blíže o ní vizte bod č. 8 v oddíle 4 této práce, *Jak ublížit slovem: 10x Romové v hlavní úloze*) nepřekvapí, že lokální média o Romech referují (napříč zmíněnými kategoriemi) spíše negativně – z celkem 1202 zmínek spojenými s Romy a romstvím či se „sociálně nepřizpůsobivými" je jich hned 715 negativních, 351 neutrálních a pouhých 136 pozitivních (viz koláčový graf č. 2). Jedná se takřka přesně o poměr 6:3:1 – na každou pozitivní zmínku o Romech jich připadá šest negativních. Mediální obraz Romů v námi zkoumaných periodicích je tedy dramaticky špatný.

GRAF č. 2 **POMĚR NEGATIVNÍCH, NEUTRÁLNÍCH A POZITIVNÍCH UŽITÍ KLÍČOVÝCH SLOV**

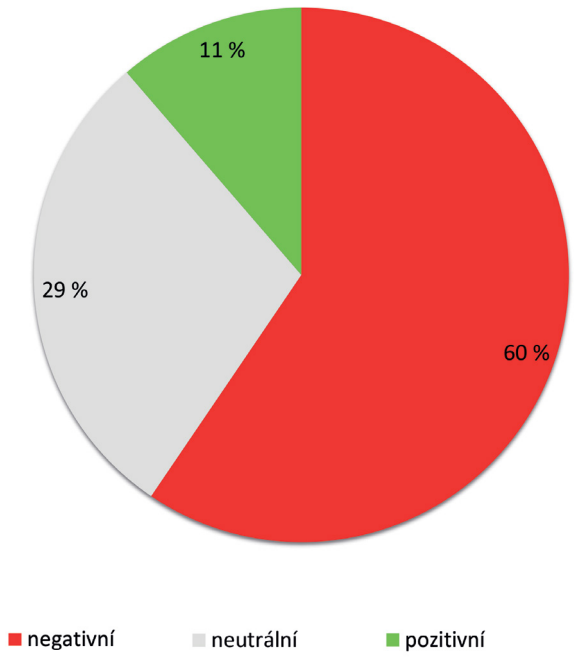

Zajímavé je zkoumání, které konkrétní listy takový mediální obraz podpořily nejvíce. Souvisí negativní reference s lokací, v níž je médium distribuováno a kterou zpravodajsky „pokrývá", a se vztahem tamních obyvatel k místní minoritě? Anebo jde spíše o shodný přístup médií v soukromých rukou oproti listům, které jsou „hlásnou troubou" radnice?

Velice podobné hodnoty v „obsazenosti" jednotlivých kategorií, jak je dobře patrno z grafu č. 3, vykazují všechny čtyři sledované deníky. Reference o Romech v rámci kategorie „soužití, bydlení a sociálně vyloučené lokality" a kategorie „sociopatologické jevy a kriminalita" v ***Děčínském***, ***Mosteckém***, ***Ústeckém*** i ***Teplickém deníku*** významně přesahují 40 %. To je zřejmě dáno vnitroredakční politikou a přístupem k zpravodajské práci i k zpravodajským hodnotám. Novináři těchto lokálních redakcí vědí, co jejich ústředí považuje za zprávu ve smyslu události, a co nikoli.

V jistém protikladu ke zmíněnému kvartetu deníků stojí radniční listy Rumburka a Krupky, které se například Romy v souvislosti se „sociopatologickými jevy a kriminalitou" vůbec nezabývaly. List Radnice města Krupky dokonce neřešil ani romskou migraci a naopak věnoval dva texty zpravování o aktivitách neziskových organizací zaměřených na Romy. Radnice obou měst jsou nevládními organizacemi i médii[24] v posledních třech letech, tedy v období od nepokojů ve Šluknovském výběžku z roku 2011 dosud, spíše chváleny za dobrou práci s romským obyvatelstvem, za úzkou spolupráci s vládní Agenturou pro sociální začleňování a za snahu eliminovat hrozící konflikty mezi romským a majoritním obyvatelstvem. Zdá se, že s tímto přístupem jsou v souladu i těmito obcemi vydávaná periodika.

U některých z analyzovaných médií pak jednoduše nemáme dost informací k tomu, abychom jejich tendence odhalili. Kupříkladu Radnice, litvínovský čtrnáctideník, osmkrát zmínila Romy v souvislosti se „soužitím, bydlením a sociálně vyloučenými lokalitami", třikrát se věnovala problematice romské migrace, ale jinak o Romech vůbec nepsala. Taktéž měsíčník Žít Ústí zmínil Romy ve sledovaném období jen desetkrát. Nebo se jen obě redakce rozhodly jejich etnicitu nijak neoznačit? To by bylo dobré znamení.

23 Negativita je důležitá zpravodajská hodnota, která zvyšuje čtenářskou atraktivitu: přináší dojem akce, dramatu, ohrožení, vyostření situace. Analýza severočeské části našeho výzkumu naznačuje, že se o Romech v drtivé většině referovalo v negativních souvislostech.

24 Mj. v reportáži *Dva světy v jednom výběžku* autorky Ivany Svobodové v týdeníku *Respekt* z 23. 6. 2014, str. 28, se zmiňuje zlepšení vzájemných vztahů v Rumburku i spolupráci místní samosprávy se státní Agenturou pro sociální začleňování. Možnosti dohody s romskými obyvateli Krupky naznačuje text *Romové ruší demonstraci. Chtějí za to po městu lavičky* (zpráva ČTK publikovaná 21. 8. 2012 mj. na webu zpravodajského týdeníku www.tyden.cz) i zhruba dvě desítky textů pojednávajících situaci v Krupce na serveru nevládního sdružení Romea, www.romea.cz.

GRAF č. 3 NEJČASTĚJŠÍ TÉMATA VE ČTYŘECH MAPOVANÝCH DENÍCÍCH

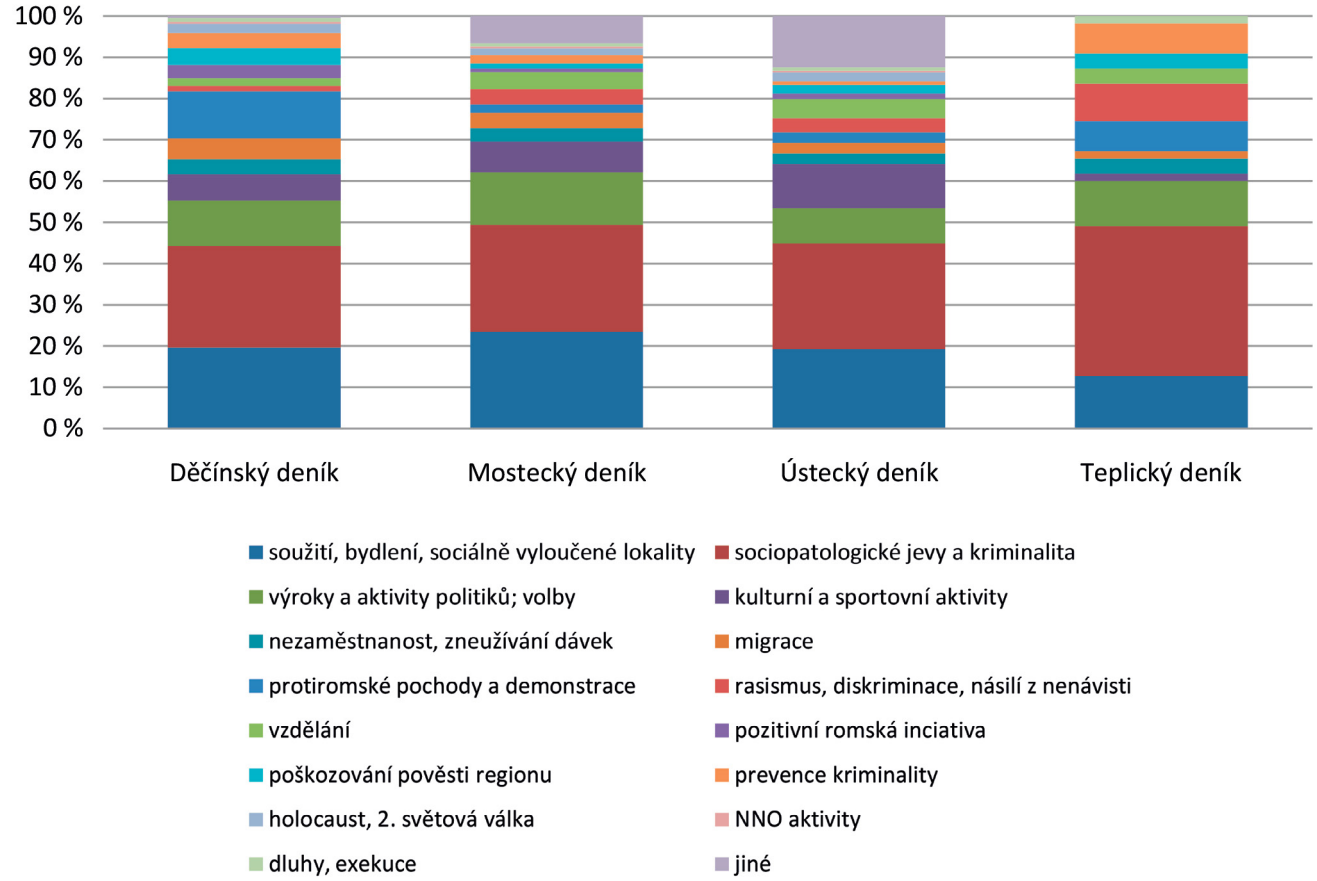

Podívejme se nyní na graf č. 4, který kvantitativně znázorňuje celkové vyznění a sentiment článků/referencí o Romech v jednotlivých médiích. Ve sledování nezaujatosti (snad možná dokonce nepodjatosti) si nejlépe vedla dvě již zmíněná radniční periodika menších měst, Krupky a Rumburka. Všech sedm zmínek o Romech z Krupky bylo neutrálních, v případě rumburského zpravování jich bylo sedm pozitivních, pět neutrálních a dvě negativní.

GRAF č. 4 VYZNĚNÍ A SENTIMENT ČLÁNKŮ/REFERENCÍ O ROMECH

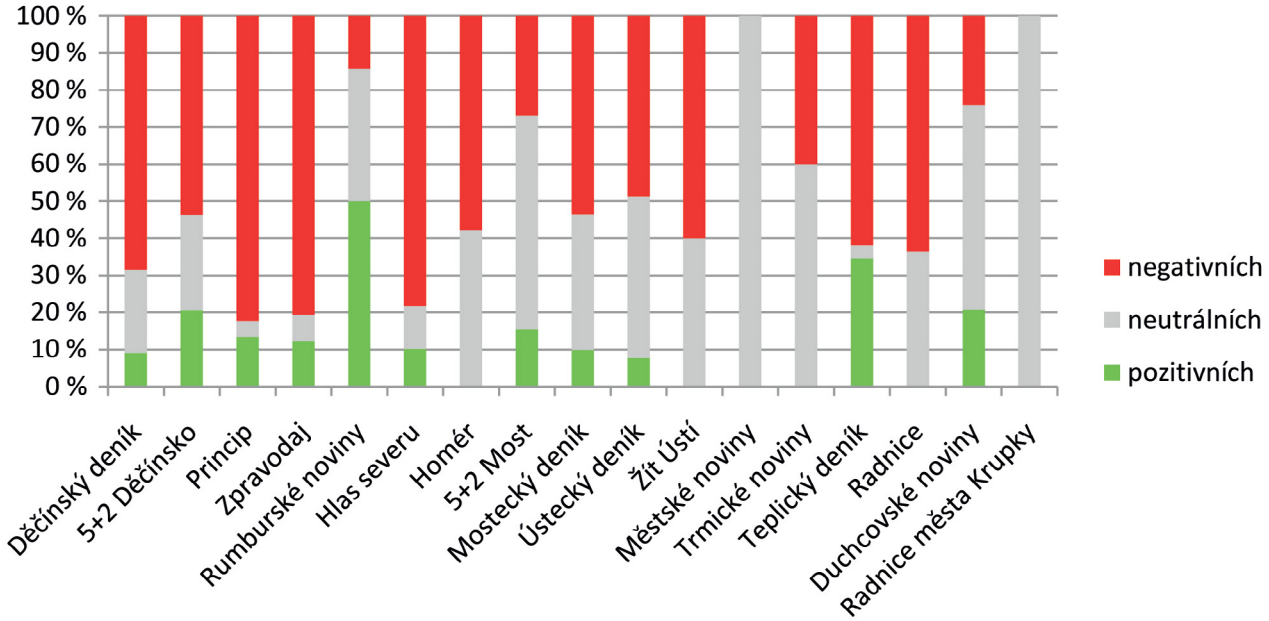

Největší poměr negativních referencí o Romech pak měla dvě děčínská média, z nichž jedno je dokonce vydáváno magistrátem[25]. Z prvního zmíněného, ostře protiromsky laděného **Principu**, jsme ostatně vybrali i jeden ze dvou kritické analýze diskurzu podrobených textů v oddíle 4 této práce, v *Kritické analýze diskurzu na příkladu dvou mediálních výstupů*[26]. Týdeník **Princip** se ve více než čtyřech pětinách zmínek vyjadřoval o Romech negativně, neutrálně zpravoval v pěti případech a pozitivně o nich psal v pouhých šestnácti případech (což je 13 % veškerých zmínek o Romech v **Principu**).

Rovných 80 % negativních z veškerých zmínek o Romech pak publikoval magistrátní **Zpravodaj** se čtrnáctidenní periodicitou. Vzhledem k tomu, že ze čtyř děčínských tištěných médií referují tři o romské problematice značně negativně[27] a jedno spíše negativně (týdeník **5+2 Děčínsko**[28] psal o Romech negativně v „pouhých" třech pětinách případů), měl by radniční list podle našeho názoru tvořit protiváhu zmíněného stavu a neštvat proti sobě dvě skupiny občanů, jimž se ve městě žije dobře a kteří jsou se svým životem zde velkou měrou spokojeni[29]. Způsob, jakým komunikuje obcí publikované médium (včetně oficiálních internetových stránek nebo Facebooku) s občany, má zásadní vliv na atmosféru mezi obyvateli dané obce a budeme se mu věnovat v kapitole 6 této práce, v oddíle s názvem *Nenávistné projevy v diskusích analyzovaných článků*.

Dalšími dvěma listy, které o Romech referovaly velmi negativně, jsou varnsdorfský čtrnáctideník **Hlas severu** a mostecký týdeník **Homér**. V Mostě i Varnsdorfu je soužití mezi oběma etniky problémové a z pouhé kvantity zmínek o Romech nelze soudit, zda obě média nepřátelskou atmosféru pouze věrně reflektují, cíleně vytvářejí, nebo se na ní podílejí. **Homér** zmínil Romy ve dvou pětinách případů neutrálně (celkem 37x) a ve třech pětinách negativně. Pozitivní zmínku nezveřejnil ani jedinou. **Hlas severu** publikoval čtyři pětiny (celkem 54) zmínek o Romech v negativním duchu, přibližně pětinu pak v pozitivním a pětinu v neutrálním smyslu.

Řečí čísel jaksi unisono postupovaly, pokud jde o polarizaci zmínek o Romech, dvě z médií se stejným vlastníkem, **Mostecký** a **Ústecký deník**. **Mostecký deník** měl z 243 zmínek 53 % negativních, 37 % neutrálních a 10 % pozitivních; Ústecký deník referoval o Romech 234x, z toho ve 49 % negativně, ve 43 % neutrálních a v 8 % pozitivně.

Již jsme zmínili několik oblastí, jež byly v souvislosti s Romy vnímány velmi záporně, či naopak nebývale kladně. V grafu č. 5 se zaměřujeme na tři nejvýraznější oblasti z obou pólů. Všimněme si, jak (logicky) negativně pojímaná, společensky závažnější témata, pokud jde o zmínky v souvislosti s Romy, početně několikanásobně převyšují témata sportu, kultury a činnosti neziskových organizací i vlastní romské iniciativy.

GRAF č. 5 **3 PŘEVÁŽNĚ NEGATIVNĚ A 3 PŘEVÁŽNĚ POZITIVNĚ HODNOCENÁ TÉMATA**

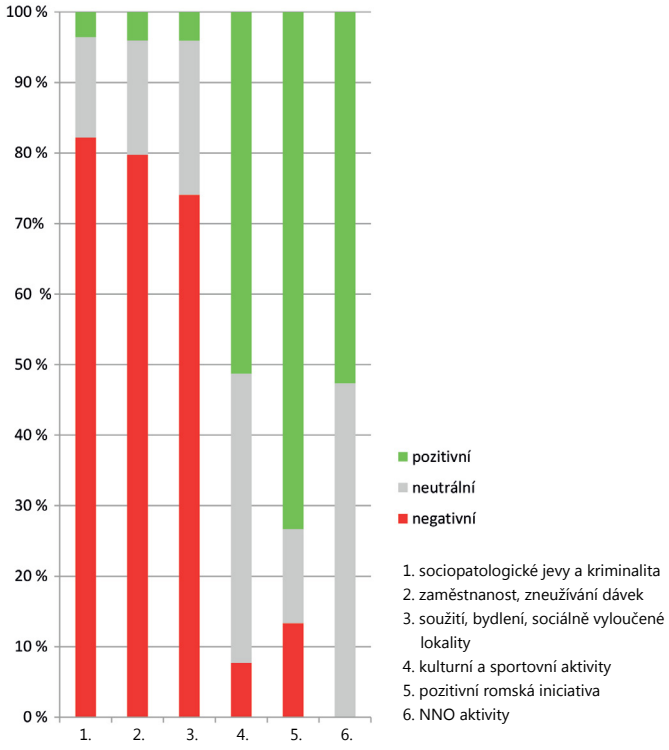

25 Dlužno poznamenat, že *Zpravodaj* je podobně jako veškerá „radniční" média závislý na ideologickém směřování politické strany vládnoucí na radnici nebo přímo na názorech starosty obce. Zatímco děčínský radniční čtrnáctideník byl ostře xenofobní, a to především přímo v úvodnících a komentářích někdejšího primátora Františka Pelanta (ČSSD), nová primátorka Marie Blažková (ANO) rétoriku a ideologickou náplň magazínu zcela změnila a protiromské články jsme v něm nadále nezaznamenali.

26 Druhým analyzovaným textem byl článek z *Děčínského deníku*.

27 Děčínský deník užil ve sledovaném období 150 negativních zmínek (69 %), 49 neutrálních (22 %) a pouhých 20 pozitivních (tj. 9 %).

28 Týdeník *5+2 Děčínsko* užil ve sledovaném období 21 negativních zmínek (58 %), 10 neutrálních (28 %) a pouhých 5 pozitivních (tj. 14 %).

29 Dle výzkumného šetření Sociologického ústavu Akademie věd ČR z roku 2013, jež je na webu dostupné na adrese http://mmdecin.cz/dokumenty/doc_download/1859-kulturni-plan-deskriptivni-statistiky-ciselnik, bylo na základě 969 rozhovorů s Děčíňany staršími osmnácti let zjištěno, že 77 % dotázaných je se životem v Děčíně celkově spokojeno, 11 % dokonce velmi, zatímco jen 23 % je nespokojeno a z nich pouhá 4 % velmi nespokojena. Mimochodem, na otázku K.7 „Co považujete za nejzávažnější problém města Děčína? Vyberte, prosím, nejvýše tři nejdůležitější problémy" odpovědělo 26 % respondentů šetření SÚ AV ČR, že jim nejvíce vadí nezaměstnanost, celých 19 % považuje za jeden ze tří nejdůležitějších problémů Děčína „problémy s nepřizpůsobivými obyvateli města" a následně patřil do trojice nejpočetněji zastoupených výhrad „nepořádek, hluk, špína v ulicích" s „pouhými" deseti procenty odpovědí. Dlužno říci, že všechny zmíněné jevy se Romů zvýšeně týkají – a nutno poznamenat, že nejen dle teorie mediální konstrukce reality má zpravování médií o Romech na pocity obyvatelstva (a tedy i na výsledky podobných dotazníkových šetření) obrovský vliv.

2.3 JAK O TÉMATU ROMSKÉ MENŠINY KOMUNIKUJÍ PŘEDSTAVITELÉ OBCÍ?

Již bylo řečeno, že atmosféru panující mezi obyvateli obcí zásadně ovlivňuje to, jak obec prostřednictvím svých médií (radniční zpravodaje, oficiální webové stránky i facebooková fóra) komunikuje o problémech s občany. Podívejme se tedy na několik příkladů toho, jak se o Romech vyjadřují samotní reprezentanti městské správy. Podotýkáme, že jsme zvolili ukázky, které jsou pro každého z lokálních politiků typické.

V **Hlasu severu** č. 19 (z 24. 10. 2014) na str. 3 v rubrice *Myšlenka aneb sloupek starosty* najdeme názorový článek s názvem *O nazývání věcí pravými jmény*. Starosta Martin Louka se v něm emotivně svěřuje občanům Varnsdorfu a přilehlých obcí se svým nadšením z karvinské konference s názvem *Důsledky parazitního způsobu života na bezpečnost v obcích, jíž se účastnil, aby zde „prezentoval (…) názory nejen vedení obcí šluknovského regionu, ale také roztrpčenost, zklamání a beznaděj našich lidí, kteří se každodenně s výše citovanými důsledky setkávají"*. Kdo jsou oni „naši lidé"? Hovoří o svých zaměstnancích, nebo o „bílých" obecně?

Starosta Louka ve svém textu píše také o memorandu, které *„se zabývá vymahatelností práva, výkupem kovů, náhradou odpracovaných hodin za poskytnuté sociální dávky, systémovými úpravami sociálního bydlení a peněžními podporami ve vztahu k počtu dětí"*. A pokračuje: *„Nejsem rád, že se problémy tohoto druhu šíří dál po celé republice. Jsem však vděčný za každý hlas, který se ve prospěch důsledného řešení zvedne. Jsem také rád, že se věci začínají nazývat pravými jmény. Pojmy, které se šíří médii, se staly součástí slovníku současnosti. Nepřizpůsobiví, začleňování, agentury, analýzy, příklady dobré praxe… A nejde náhodou jen o problém, který neumíme po pravdě pojmenovat a který prostě trpí legislativní nedostatečností a nedůsledností při uplatňování zákonů? My přece nepotřebujeme oddělovat kteroukoliv menšinu od majority, abychom ji mohli začleňovat zpět! My potřebujeme řešit problematiku zlodějny, alkoholu, drog, prostituce, lichvy, výtržnictví, násilí, lidské slušnosti. A musí být naprosto jedno, jakou barvu tváře má pod kapucí ten či onen provinilec. Bez toho, abychom jasně a pravdivě určili to, co je špatné, a abychom to za pomoci vstřícné legislativy dokázali oddělit od života obcí, však zůstane tento příběh i nadále s otevřeným koncem."*

Starostova radikální rétorika ukazuje zásadní neporozumění strategiím doporučovaným nejen nevládními organizacemi, ale i vládní Agenturou pro sociální začleňování. Citované pojmy *„nepřizpůsobiví, začleňování, agentury, analýzy, příklady dobré praxe"* starosta zjevně chápe jako mediální konstrukty zcela odtržené od praxe – rád by problematiku s nimi spojenou řešil jednoduše, přímočaře a populisticky jakožto *„problematiku zlodějny, alkoholu, drog, prostituce, lichvy, výtržnictví, násilí, lidské slušnosti"*. Rád by s Romy, problematickou minoritou, nepracoval odděleně a jejich problémům se nevěnoval zvlášť. Chtěl by jen *„za pomoci vstřícné legislativy"* „dohlížet a trestat" to, co se musíme naučit *„po pravdě pojmenovat"*, a nikoli preventivně působit a pokusit se o jakousi mírovou cestu.

V děčínském **Zpravodaji** č. 11 (ze 7. 6. 2014) pak na str. 3 najdeme rozhovor s primátorem s příznačným názvem *Město o nepřizpůsobivé nestojí*. Autor nepodepsaného rozhovoru hned v perexu odkáže na oblíbený mýtus o Romech: *„Často slýcháme, že vedení města podporuje stěhování nepřizpůsobivých rodin do Děčína. Položili jsme tedy několik otázek primátorovi města Františku Pelantovi, abychom zjistili (sic!) jaká je skutečnost."* Na první otázku, parafrázi perexu, primátor opáčí: *„To je samozřejmě holý nesmysl. Město v žádném případě nechce, aby se ve městě zvyšoval počet obyvatel závislých na sociálních dávkách. Stěhování lidí do města nemůžeme nijak ovlivnit. Naopak se snažíme jednat s majiteli domů, aby takový typ nájemníků nevyhledávali."* Neobratné formulace *(„město (…) nechce, aby se ve městě…")* a emocemi nabitý jazyk (*„samozřejmě", „holý nesmysl", „v žádném případě"* atd.) doprovází *contradictio in adjecto*, protimluv v posledních dvou větách. V první se tvrdí, že *„stěhování lidí do města nemůžeme nijak ovlivnit"*, a hned v druhé se přiznává, že se týž subjekt/agens jako v předchozí větě snaží *„jednat s majiteli domů, aby takový typ nájemníků nevyhledávali"*. Dalších několik odstavců se pak nese v duchu ideologie kontradikce – *„přibývají náklady například na úklid okolí domů, na svoz odpadu, množí se stížnosti občanů žijících v jejich těsné blízkosti,* (sic!) *a to vyžaduje častější výjezdy strážníků městské policie apod."*. Starosta si též stěžuje na to, jak *„je velmi obtížné situaci kolem nepřizpůsobivých řešit"*, a hovoří o možných změnách legislativy a systému pobírání sociálních dávek přesně v tom duchu, jak tyto zmínky potřebuje slyšet ta xenofobnější část veřejnosti.

Zcela jinak postupuje ve svých veřejných projevech například starostka Obrnic Drahomíra Miklošová, která spravuje obec, *„kde téměř polovinu obyvatel tvoří Romové" a kde „už se podařilo odstranit velkou část potíží, jež trápí sociálně vyloučené lokality. Dál ale zůstává problémem vysoká nezaměstnanost. Ze zhruba šestnácti stovek lidí v produktivním věku je jich bez práce asi dvacet procent"*. Jak píše 31. 12. 2014 lokální mutace

týdeníku **5+2**, obrnická radnice zapojuje nezaměstnané občany do veřejně prospěšných prací, účastní se v této souvislosti projektů, žádá o dotace MPSV i jiné instituce a nadace a před rokem zcela vymýtila hrací automaty a videoloterijní terminály. Loni získala dvaaašedesátiletá starostka jako jediná Češka výroční cenu Rady Evropy za boj se sociálním vyloučením. Po zkušenostech s Romy jako sousedy (vykradli jí auto, pak dům) tvrdí na zpravodajském portálu Aktualne.cz (v třídílné reportáži z Obrnic; publikováno 15. 3. 2014): *„Musíme se smířit s tím, že s námi Romové žijí. A snažit se spolu vycházet. Romy nemá smysl zkoušet převychovávat nebo měnit. Mají jiný naturel. Musí se ale naučit respektovat platná pravidla. Na druhou stranu musí mít podmínky pro svou kulturu, život svých rodin. Musíme umět žít vedle sebe, respekt musí být vzájemný.“ Nebo: „My jsme Romy léta upláceli, abychom od nich měli pokoj. A teď se divíme, že si na život na podpoře zvykli. To my jsme je odnaučili pracovat!“*

Podobně přímo, ale korektně se pak ve svých úvodnících a článcích vyjadřoval v radničních **Rumburských listech** někdejší starosta města Jaroslav Trégr, rovněž spolupracující s Agenturou pro sociální začleňování i se zástupci romských starousedlíků, velmi iniciativní v jednání se všemi občany Rumburka: *„O sociálních firmách se s vámi rád pobavím. Je to jedna z věcí, o kterou se intenzivně zasazuji. Je to ale spíš otázka koncepční a dlouhodobé politické vůle těch, kteří toto město povedou.“* (**Rumburské noviny** 1/2014 z 31. 1. 2014, otevřený dopis starosty Jaroslava Trégra s názvem *Rumburští vzbouřenci, promiňte*)

2.4 KOMU POPŘÁT SLUCHU? KOMU DÁT HLAS?

Často přezaměstnaní lokální novináři z nedostatku času, erudice i empatie jednají přímo s politiky a nekriticky, bez dalších zásahů a vymezení přejímají jejich citace či tiskové zprávy, jejichž komunikační strategie mnohdy populisticky útočí na jakékoli minority a jež obsahují stereotypy a automatismy (např. užívání výrazů typu „nepřizpůsobiví“). Spíš než aby novináři situaci analyticky rozebrali nebo komentovali, případně podložili statistickými daty (z mnoha důvodů těžko získatelnými), pod vlivem „deníkářského“ tlaku a jiných okolností spoléhají na citace představitelů místní samosprávy, z jejichž naladění se často odvíjí ideologické směřování nebo emocionální zabarvení článku. Zejména se tak děje u listů vydávaných radnicí, které nezaměstnávají reportéry, ale úředníky, a ti se do terénu pro citace nevydávají, prosí o vyjádření často jen své kolegy a píší tak „o Romech bez Romů“.

V námi sledovaných materiálech byly citace hojné, přítomné až na výjimky v každém z textů. Koho žurnalisté citovali, přehledně naznačuje graf č. 6. V 32 procentech pocházela citace z úst či pera politického představitele, v 11 procentech bylo možno označit citovaného za člena majority, v 9 procentech byl citovaný příslušníkem romské menšiny[30], 8 procent citací pocházelo od pracovníků nevládní neziskové organizace atd.

Poměrně korektně a se snahou o vyváženost postupoval při volbě citovaných, tedy těch, kterým se dostane sluchu a jejichž hlas díky medializaci dolehne k čtenářské

GRAF č. 6 ZASTOUPENÍ CITOVANÝCH OSOB

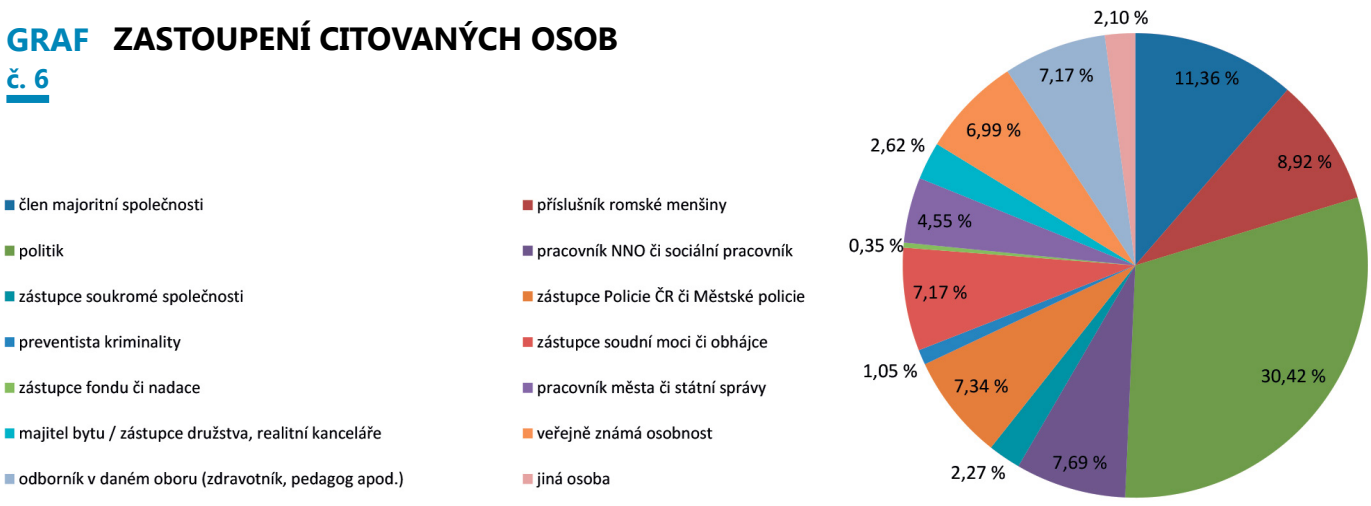

30 V takovém případě bylo v textu výslovně uvedeno, že citovaným je Rom.

obci, např. ***Ústecký deník***. Ve svých textech týkajících se Romů citoval 25x občana z majority, 10x příslušníka romské menšiny, 36x politika, 18x pracovníka nevládní neziskové organizace, 2x zástupce soukromé společnosti, 13x zástupce Policie ČR nebo Městské policie, 13x zástupce soudní moci či obhájce, 1x zástupce fondu či nadace, 8x zástupce města či státní správy, 3x majitele bytu či zástupce družstva / realitní kanceláře, 15x veřejně známou osobnost, 9x odborníka v daném oboru (zdravotníka, pedagoga atp.) a 4x jinou osobu. Jedině tak, že se v konkrétních případech novinář zeptá na názor všech zúčastněných stran a všem poskytne stejný prostor pro vyjádření, lze usilovat o komplexní obraz skutečnosti.

2.5 SHRNUTÍ

Ačkoli jsme měli možnost analyzovat velké množství lokálně orientovaných mediálních výstupů týkajících se Romů, jejich témata, obsahy a motivy byly, což je patrno z grafů a jejich výkladu, spíše stereotypní a spíše negativní. Romská etnicita je, jak ve své *Analýze mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* naznačila již Martina Křížková, pojímána jako zpravodajská hodnota, jako něco, co podobně jako časová a místní blízkost, dramatičnost či negativita upoutá čtenářovu pozornost. I proto je popis etnicity (ať už v jakékoli lexikální podobě; pejorativní výrazy typu „cikáni" či v přímé řeči „cigoši" se stále ještě objevují) užíván velmi často, zejména právě v souvislosti s negativními konotacemi, např. s rasovou příslušností pachatelů trestných činů. Také dochází ke generalizacím a případům, kdy v médiích celé etnikum zosobňuje problém konkrétního jednotlivce (ve smyslu „Romové kradou"). Publicistické texty jsou psány, v našem případě téměř bez výjimky, příslušníky bílé většiny a Romům jakožto informačním zdrojům či původcům přímých citací v nich není poskytován významnější prostor, ačkoli ve srovnání s minulostí je dle pramenů (včetně studentských prací zmíněných v úvodu) i několikerého ústního podání zřejmá tendence zlepšování tohoto stavu. Romům se v médiích a v místní samosprávě obecně dostává hlasu více než kdy dříve. Protistrana ovšem získává příležitost promluvit v médiích k veřejnosti častěji a její výroky jsou mnohdy uváděny bez dalších novinářových komentářů, ačkoli bývají xenofobní či přímo rasistické. Takoví ovšem mohou být – a zřejmě zčásti jsou – i samotní regionální novináři, kteří často sedí v redakcích listů sami či ve dvou, a jejich zaujatý hlas tedy nemá žádnou protiváhu. Jsou pak svrchovanými, nekontrolovanými tvůrci mediální reality.

Mediální obraz Romů v lokálních médiích je dle našeho výzkumu velmi špatný. Z celkem 1202 námi zkoumaných zmínek spojených s Romy a romstvím jich bylo 715 negativních a poměr mezi negativními, neutrálními a pozitivními zmínkami je zhruba 6:3:1 – tedy na každou pozitivní zmínku o Romech připadá šest negativních. Námi sledovaná regionální média a lokální části celostátních médií o Romech nejčastěji informovaly v souvislosti s občanským soužitím a s kriminalitou a ve více než třech čtvrtinách případů šlo o zmínky myšlené negativně. Mediální odborník může po přečtení této naší závěrečné zprávy a po zhlédnutí grafů poukázat na fakt, že „bad news sell", tedy že špatné zprávy prodávají. Zatímco „Špatné zprávy letí rychlostí světla, dobré zprávy se táhnou pomalu jako sirup", abychom citovali tragickou pravdu z úst komika Tracyho Morgana. A zatímco *negativitu* zařadili do souboru zpravodajských hodnot (news values) až mediální experti Johan Galtung a Marie Holmboe Rugeová ve své studii z roku 1965[31], *konflikt* za zpravodajskou hodnotu označil již sám otec konceptu news values, filozof Walter Lippmann, roku 1922[32]. O vlivu *ideologie kontradikce* se zmiňuje například publikace *Language and Control* britského lingvisty Rogera Fowlera z roku 1979 a my tento základní prvek kritické analýzy diskurzu několikrát detekujeme v rozborech prezentovaných v oddíle 3 této práce. Ideologie kontradikce, tedy vymezování jedné sociální/názorové/etnické/genderové skupiny proti jiné, té „menší" a „slabší", je princip odvěký a mnohým mezilidským vztahům do jisté míry imanentní – je to způsob, jak se separovat od neznámého a cizího, jak vystavět hradby kolem města, a zároveň se ubezpečit o své vlastní identitě a pak ji vyhraněním se proti „jinému" manifestovat. Když k těmto tendencím přičteme xenofobii typickou pro periferie (místní, intelektuální atd.), je možná motivace (či nevědomá snaha) novinářů a magistrátních úředníků, kteří napsali námi zkoumané texty, zjevnější.

Konkrétní příklady referování o Romech najdete v následujících oddílech práce, *Kritická analýza diskurzu na příkladu dvou mediálních výstupů a Jak ublížit slovem: 10x Romové v hlavní úloze*. Ty zároveň mohou sloužit jako nenásilná doporučení pro žurnalisty, kteří by o nejpočetnější české menšině rádi referovali nepředpojatě, věrně a s cílem zlepšení občanského soužití a společenského klimatu v zemi.

31 Johan Galtung – Marie Holmboe Ruge. The Structure of Foreign News. Journal of Peace Research, vol. 2 no. 1, 1965. Str. 64–91.

32 Walter Lippmann. Public Opinion. 1. vydání. New York: The Macmillan Company, 1960.

3

KRITICKÁ ANALÝZA DISKURZU NA PŘÍKLADU DVOU MEDIÁLNÍCH VÝSTUPŮ

Kateřina Kadlecová

Abychom ilustrovali možnosti kritické analýzy diskurzu jakožto metody, provedli jsme výzkum dvou redakčních, tedy neinzertních textů v českých regionálních denících. Excerpované materiály jsme zkoumali jako sociální texty kvůli tomu, co reprezentují v sociálním kontextu. Mediální realitu jsme rozkrývali pomocí metodologie kritické analýzy diskurzu a v menší míře lingvistiky. Přitom jsme měli na zřeteli, že ideologie měla možnost projevit se díky *medializaci* – jednosměrné zprostředkované kvaziinterakci, která poskytuje prostor pro stereotypní zobrazování různých témat, osobností a procesů ve společnosti. Právě v procesu zprostředkování informací potenciálně dochází k jejich ovlivňování/deformování/vytváření pomocí perspektivy, z níž je „příběh" převyprávěn, a vlivem ideologie nesené přirozeným jazykem, který má jakožto sémiotický kód vysoký manipulační potenciál, přenášen publiku.

Dva vybrané texty jsme podrobili hloubkové analýze za použití kritické analýzy diskurzu (dále též CDA – z angl. *critical discourse analysis*). CDA je přístup k rozboru jazyka, nahlíženého z mnoha různých perspektiv shodně jako nástroj moci a distribuce sociální nerovnosti. CDA tedy nese zároveň rysy teorie i interpretace. Ačkoli dekonstruuje ideologii, je CDA stejně jako mnohé další kritické teorie sama ideologická,[33] když jako nemožný, neexistující, ideální stav jazyka předpokládá jazyk takový, který nekastuje a nelegitimizuje/nekatalyzuje sociální nerovnost. Navíc se CDA soustředí zejména na psané či mluvené jazykové projevy, které vytvářejí či podporují nerovnost, tedy na texty s rasovou, náboženskou, genderovou a podobnou tematikou. Tento typ analýzy diskurzu je spíše než metodou charakterizován předmětem zkoumání. Jazyk je studován ve svém společenském kontextu i s mimojazykovými důsledky a předpoklady, což prakticky vystihuje charakter rozdílu mezi pojmy *text* a *diskurz*. *„Text se používá k označení výsledku procesu tvorby textu, zatímco pojem diskurz je úplnější a relevantnější než termín text. CDA neanalyzuje texty, ale diskurzy."*[34] Diskurz tedy zahrnuje celý proces sociální interakce, jíž je text součástí.

Kritická analýza diskurzu se jako vědní disciplína rozvinula na počátku 90. let 20. století, avšak název samotný předcházelo již od 70. let několik publikací z oblasti kritické lingvistiky, představujících základy CDA, jak je známe dnes: *Language and Control* Rogera Fowlera z roku 1979, *Handbook of Discourse Analysis* Teuna van Dijka z roku 1985, Faircloughova publikace *Language and Power* z roku 1989 a kniha Ruth Wodakové *Language, Power and Ideology*.

Jazyk, jejž daný diskurz užívá, přenáší ideologii mnoha různými způsoby: lexikálními prostředky a vůbec svým uspořádáním, volbou komunikační strategie v dané komunikační situaci, prostřednictvím témat, která popisuje, a díky zdrojům, na něž navazuje, z nichž čerpá a jež cituje. Zásadní je i otázka perspektivy autora článku, a to nejen konkrétního úhlu pohledu autorky či předjímání perspektivy čtenářek/postav v příběhu textu, ale i v globálním ideologickém pojetí. Přistupme nyní k praktické demonstraci metody kritické analýzy diskurzu nejprve na redakčním komentáři přetištěném z děčínského týdeníku *Princip* a poté na rozšířené zprávě z *Děčínského deníku* (součásti celostátní sítě regionálních deníků)[35].

33 Už jen proto, že používá pro interpretaci textů přirozený jazyk – například ruští formalisté V. N. Vološinov a M. M. Bachtin prohlašovali každé užití jazyka za ideologické. S tímto pojetím můžeme souhlasit i dnes, aniž bychom nutně považovali jazyk za bitevní pole a zároveň kopí třídního boje.

34 *„Text is used to refer to the product of the process of text-creation, whereas the notion of discourse is more informative and relevant than the term text, since CDA analyses not texts but discourses."* Titscher, S.; Meyer, M.; Wodak, R.; Vetter, E. *Methods of Text and Discourse Analysis.* 1. vydání. Londýn: Sage, 2000. Str. 147.

35 Z tohoto rozboru jsme čerpali příklady pro následující kapitolu, *Jak ublížit slovem: 10x Romové v hlavní úloze*

3.1 ANALÝZA TEXTU *NEPŘIZPŮSOBIVÍ JSOU TU S NÁMI. JAK (SI) POMOCI?*

Název analyzovaného textu: Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci?
Autor analyzovaného textu: Pavel Panenka
Datum publikace a médium: 13. 3. 2014, Princip

„Nepřizpůsobiví" jsou jistě velký problém. Chceme mít svobodnou, spořádanou společnost a bylo by proto jistě správné, aby se všichni chovali slušně. Svoboda každého má končit tam, kde by narušila svobodu druhého. Stav je ale jiný. Naše svobodné, spořádané chování narušuje mnoho věcí, často původem od těch, kdo se slušně nechovají a také si prostředky na živobytí obstarávají jinak než prací. Někdo bere sociální dávky, někdo krade, někdo dělá obojí.

Vůlí našich zvolených zástupců máme zákon, podle kterého chceme pomáhat těm, kdo pracovat nemohou. Z toho, co vyděláme, jim něco dáváme. Také po nich uklízíme, platíme ozbrojence hlídající pořádek a investujeme peníze do ochrany svého majetku a klidu. Přitom neumíme pořádně rozlišit ty, kdo pracovat nemohou, od těch, kdo jen nechtějí. Je tu celá velká skupina, která říká: „Dejte nám práci a my nebudeme potřebovat dávky." Říká se jí to snadno, protože my jí práci dát většinou neumíme. Dnes už si celé generace nepřizpůsobivých zvykly nepracovat, nevedou tedy k práci a vzdělání ani své děti.

Co my s tím? Mám strach, že na ně „zabírá" jen prostředí, které je k nim nepřátelské. Zabírá v tom smyslu, že se prostě odstěhují tam, kde se jim nabízí bydlení a vlídnější zacházení (pokud jim v tom nezabrání státní hranice). Kéž bych se mýlil!

Děčín je místem, kde volné byty jsou, a hodně. Řada činů místní samosprávy se pak snaží alespoň děti nepřizpůsobivých vzdělávat a kulturně zabavit. To je ovšem často v rozporu s činy a přesvědčením jejich rodin. A to je, myslím, nejtěžší boj, který u nás v této chvíli probíhá.

Už samotný název článku *Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci?* je příkladem ideologie kontradikce. Tato ideologická figura se podle britského lingvisty Rogera Fowlera objevuje zejména v textech o názorových, sociálních, etnických nebo genderových menšinách a vyjadřuje marginalizaci popisovaného nebo negativní postoj k němu. Podle Fowlera ideologii kontradikce obsahuje každá reference o skupině „těch druhých" nebo o „tom jiném" – tedy jakékoli vyhranění naší identity (u skupiny nebo jednotlivce) vůči identitě cizí. Na události je nahlíženo z perspektivy majoritní společnosti. Ono zvratné zájmeno „si" naznačuje podobně jako tvar osobního zájmena my v předchozí větě *(„s námi")*, že zde máme dvě skupiny stojící proti sobě, přičemž solidární stojí za to být jen s jednou. Je třeba pomoci *„si"*, nikoli „jim". Zdůrazňováním „jinakosti" je skupina „oni" vyloučena z centra, diskriminována, a dlužno podotknout, že z této perspektivy je napsán celý článek. Nalezneme v něm i věty *„Z toho, co vyděláme, jim něco dáváme. Také po nich uklízíme, platíme ozbrojence hlídající pořádek a investujeme peníze do ochrany svého majetku a klidu"*, značně návodnou řečnickou otázku *„Co my s tím?"* a opět jaksi segregační odpověď *„Mám strach, že na ně ‚zabírá' jen prostředí, které je k nim nepřátelské…"*. Skupina „my" si vyloučením „těch druhých" ze svého středu, k čemuž jí přirozený jazyk dobře slouží, definuje a potvrzuje vlastní identitu. Zatímco od sebe pomocí slov vypuzuje to cizí, neznámé, a tudíž domněle špatné (Romy, homosexuály, imigranty, momentálně uprchlíky z území ovládaných Islámským státem), sama sebe posiluje, stává se homogennější, bez „prasklin a bublin" v podobě skupin cizích elementů.

V souvislosti s Romy a romstvím se v médiích i v běžném komunikačním úzu užívá mnoho řečnických triků, chybných argumentů neboli fallacií[36], které se snaží přesvědčit publikum bez ohledu na skutečný stav věcí, logiku a pravdivost tvrzení. Někdy se pravděpodobně jedná o nezáměrná řečnická pochybení vzniklá například vinou automatizace a novinářské rutiny, jindy jde o úmyslné argumentační klamy. Například první věta námi rozebíraného textu zní *„‚Nepřizpůsobiví' jsou jistě velký problém."* Ono *„jistě"* odkazuje k jakési obecně známé pravdě, která

36 Jejich taxonomie je k dispozici například zde: http://www.fallacyfiles.org/taxonomy.html [cit. 2015-02-06], nebo tady: Szymanek, K. Umění argumentace. Terminologický slovník. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003.

však není dokázaná ani podložená; je argumentem ad populum – dovolává se neurčité většiny, která by s tvrzením, že *„nepřizpůsobiví jsou velký problém"*, *„jistě"* souhlasila. V souvětí následujícím, *„Chceme mít svobodnou, spořádanou společnost (sic!) a bylo by proto jistě správné, aby se všichni chovali slušně"*, zas první věta souvětí klamavě implikuje, že *„svobodnou, spořádanou společnost"* nemáme. Dvakrát užité příslovce míry *„jistě"* opět značí argument *ad populum*. Další dvě věty souvětí pak kladou do nelogické vzájemné souvislosti svobodu společnosti a slušné chování – jde o generalizující argument *cum hoc ergo propter hoc* (spolu, tedy proto) podobně jako v případě jiného souvětí: *„Dnes už si celé generace nepřizpůsobivých zvykly nepracovat, nevedou tedy k práci a vzdělání ani své děti."* I v tomto souvětí příslovečném příčinném, jehož dvě věty hlavní uvádí spojka *„tedy"* do důsledkového poměru, vidíme falešnou kauzalitu, argument *cum hoc ergo propter hoc*. Skutečně existuje průkazná souvislost mezi tím, že si někdo zvykl nepracovat a že nevede své děti ke vzdělání? Tento chybný argument předpokládá, že korelace implikuje kauzalitu; že tedy dvě předpokládané proměnné, zde fakt, že *„nepřizpůsobiví nepracují"*, a skutečnost, že *„nevedou k práci a vzdělání ani své děti"*, znamená, že spolu souvisejí, ba že jedna vyplývá z druhé.

Prvním slovem komentáře pak je výraz *„nepřizpůsobivý"*, který je v krátkém textu použit hned třikrát a lze jej klasifikovat jako dehonestující argument *ad hominem*, poukazující na domnělé nedostatky celé skupiny, čímž ji paušálně znevýhodňuje v každé referenci o ní.

Souvětí *„Svoboda každého má končit tam, kde by narušila svobodu druhého"* parafrázuje známý výrok anglického filozofa a liberála Johna Stuarta Milla *„Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého"*. Poněvadž je onen citát obecně znám, lze větu číst jako argument *ad verecundiam*, tedy dovolávání se autority. Komplikaci navíc způsobuje, že zdánlivá citace není přesná – záměna výrazu „jednoho" za totalizátor *„každého"* a záměna „optimistického" slovesa „začíná" za negativně nabité sloveso *„narušuje"* znamenají mnohem radikálnější náboj celé výpovědi, která si ovšem i při klíčových lexikálních obměnách zachovává masku tvrzení proslulé autority.

Souvětí *„Naše svobodné, spořádané chování narušuje mnoho věcí, často původem od těch, kdo se slušně nechovají a také si prostředky na živobytí obstarávají jinak než prací"* se dovolává domnělých ctností čtenářů v rámci ideologie kontradikce, sousloví *„mnoho věcí"* místo konkrétních důkazů přináší jen neurčitost a závěr souvětí klade do souvislosti dva jevy (nechovat se slušně a nepracovat), které spolu nutně souviset nemusejí. Literární figura anafora je pak přítomna v následujícím souvětí: „Někdo bere sociální dávky, někdo krade, někdo dělá obojí." Toto trojí opakování výrazu „někdo", navíc asyndetické, bezespoječné, má z hlediska rétorického zapůsobit na posluchače, zdůraznit tvrzené, propojit a zpřehlednit tezi a rytmem při případném čtení nahlas navodit zdání důležitosti.

Druhý odstavec textu začíná souvětím *„Vůlí našich zvolených zástupců máme zákon, podle kterého chceme pomáhat těm, kdo pracovat nemohou"*. Zde, zřejmě vinou autorovy stylistické neobratnosti, vzniklo chybné tvrzení, totiž že zákon ustavuje, že občané chtějí pomáhat. Zákon ovšem ustavuje, že pomáhat de facto musejí. (Litera zákona však jistě užívá jiných výrazů a o pomoci nehovoří.) Důsledkem může být čtenářův dojem, že zástupci, které si lidé zvolí, posléze svým voličům vnucují něco, co tito nechtějí; nedorozumění vzniklé užitím chybného, realitě neodpovídajícího slovesa. Podobné pocity – negativní – navozují následující souvětí: *„Z toho, co vyděláme, jim něco dáváme. Také po nich uklízíme, platíme ozbrojence hlídající pořádek a investujeme peníze do ochrany svého majetku a klidu."* Jde vlastně o sylogismy. První výrok stojí na premisách, že 1) vyděláváme peníze a 2) stát naše peníze přerozděluje, tudíž – a to není fakticky zcela správný, korektní výrok – dáváme část platu *„těm, kdo pracovat nemohou"*. Tato logická zkratka je užita i v následujícím souvětí, aby vznikl mylný dojem, že se o takové lidi osobně staráme, že jsme jaksi nad nimi – a zároveň že jsou takoví všichni čtenáři onoho média, že všichni pracují, a tudíž mají (dle autora komentáře) právo k verbálnímu podněcování k nenávisti, zvanému v terminologii užívané (nejen) lidskoprávními nevládními organizacemi *hate speech*. Generalizace, hyperbolizace a klamná souvislost přichází ke slovu v pasáži *„platíme ozbrojence hlídající pořádek a investujeme peníze do ochrany svého majetku a klidu"* – věta v kontextu vět předchozích jednoznačně implikuje, že kvůli všem, *„kdo pracovat nemohou"*, je třeba platit ozbrojence a chránit svůj majetek a klid – všichni, *„kdo pracovat nemohou"*, tedy zjevně narušují veřejný klid a pořádek natolik, že je proti nim třeba použít síly a zbraní, a všichni kradou nebo poškozují věci jiných.

Článek se též uchyluje k nekorektní citaci, a to v momentě, kdy autor textu (příslušník majority) citaci v rámci rétorické figury vkládá do úst protistraně: *„Je tu celá velká skupina, která říká: ‚Dejte nám práci a my nebudeme potřebovat dávky.'"* Jde zjevně o hyperbolizaci, o nadsázku, přesto taková generalizace *(„celá velká skupina")* není oprávněná, stejně jako v následujícím souvětí: *„Dnes už si celé generace nepřizpůsobivých zvykly nepracovat, nevedou tedy k práci a vzdělání ani své děti."*

Předposlední odstavec začíná návodnou řečnickou otázkou *„Co my s tím?"*, která se apostroficky obrací na čtenáře a snaží se mu přiblížit i svou obecně českou, mluvnou formou. Otázka indikuje, že následující řádky přinesou odpověď na v nadpise postulovanou otázku *„Jak (si) pomoci?"*. V následujících dvou větách – *„Mám strach, že na ně‚zabírá' jen prostředí, které je k nim nepřátelské. Zabírá v tom smyslu, že se prostě odstěhují tam, kde se jim nabízí bydlení a vlídnější zacházení (pokud jim v tom nezabrání*

státní hranice)." – je všudypřítomná (již výše definovaná) ideologie kontradikce podpořena slovesem „zabírat" ve smyslu „projevovat účinek" – toto sloveso se v tomto významu užívá v souvislosti s léky, o skupině „oni" se zde hovoří jako o chorobě, o jakémsi pomyslném moru společnosti. Alibistické, pokrytecké zvolání *„Kéž bych se mýlil!"* výzvu k nenávisti, která je v předchozím textu obsažena, nenapravuje.

„Děčín je místem, kde volné byty jsou, a hodně," započíná poslední odstavec výhrůžkou implikující, že když „jim" město Děčín nabídne dříve zmíněné *„bydlení a vlídnější zacházení"*, přestěhují se sem. Tvrzení o volných bytech je ovšem nedoložené a relativní, jde o argument ad logicam. Na naplnění této předpovědi navazují následující věty: *„Řada činů místní samosprávy se pak snaží alespoň děti nepřizpůsobivých vzdělávat a kulturně zabavit. To je ovšem často v rozporu s činy a přesvědčením jejich rodin. A to je, myslím, nejtěžší boj, který u nás v této chvíli probíhá."* Všimněme si neurčitosti prvního citovaného souvětí „řada činů místní samosprávy se snaží" – nejde jen o nízký styl (činy se nemohou snažit), ale o skutečnost, že nevíme, o které činy by mělo jít nebo o kterou konkrétní složku místní samosprávy se jedná. Ostatně v celém komentáři není zmíněno jediné číslo, jediný exaktní údaj, jediný přímý důkaz jakéhokoli z předkládaných tvrzení. Text je důsledně neurčitý, a proto bychom jej po podrobení kritickému čtení měli považovat za nedůvěryhodný – informace jsou v něm nahrazeny emocemi. Bojová rétorika poslední věty evokuje nutnost být v pohotovosti, bdělý a ve střehu by však měl být spíše než obyvatelé Děčína čtenář textu.

Přistupme nyní k analýze druhého z vybraných článků – žánrově tentokrát nejde o komentář, tedy o text publicistický, ale o rozšířenou zprávu, tedy text zpravodajský. Měl by být tudíž vzhledem ke stylovému omezení na jazyk zpravodajství a obsahovému omezení na odpovědi na otázky KDO?, CO?, KDY?, KDE? a do jisté míry také JAK? a PROČ? ideologicky pokud možno neutrální.

3.2 ANALÝZA TEXTU *DĚČÍN: NOČNÍ NAPADENÍ NA SÍDLIŠTI!*

Název analyzovaného textu: Děčín: Noční napadení na sídlišti!
Autor analyzovaného textu: Alexandr Vanžura
Datum publikace a médium: 31. 7. 2014, Děčínský deník

Na Starém Městě byl napaden pár lidí, jeden z nich utrpěl středně těžká zranění
Děčín – Řev, rány, blikající majáky policie i záchranky. Po brutální rvačce uprostřed velkého děčínského sídliště skončil jeden muž v nemocnici. Bylo krátce po půl třetí v noci z úterý na středu, když se sídlištěm na Starém Městě v Děčíně rozlehl hlasitý křik. Zatím neznámí lidé zde přepadli před bývalým nákupním střediskem Chlum muže a ženu. Útok se přitom pravděpodobně odehrál s poměrně velkou brutalitou.

„Muže jsme převezli do děčínské nemocnice se středně těžkými poraněními," uvedl mluvčí krajské záchranky Pavel Šebesta.

Záchranáři totiž měli obavy z toho, že by po útoku mohl mít i nějaká vnitřní zranění. Především hlavy nebo břicha. Spolu se sanitkou přijeli i policisté, kteří vzápětí vyrazili podle svědků směrem na Boletice. Tím směrem totiž mělo údajně unikat auto se čtyřmi agresory.

Další policisté, kteří měli podle svědků dorazit ve čtyřech autech, vyšetřovali přepadení přibližně hodinu přímo na místě.

„Případ řešíme jako ublížení na zdraví. Přesná klasifikace záleží na tom, jak dlouho bude zraněný člověk v pracovní neschopnosti," říká mluvčí policie Petra Trypesová.

Zda se jednalo o loupežné přepadení či nějaké vyřizování účtů tak zatím není jasné. Ani to, zda se nejednalo o útok s rasovým motivem. Také tuto variantu ale policie při vyšetřování útoku prověřuje.

Romové dohlídnou
Podle některých svědků byli útočníci na Starém Městě Romové. Právě ti by měli ve městě pomáhat udržovat pořádek, a to

především ve své komunitě. S tímto ambiciózním plánem přišla nedávno městská policie Děčín. Vybraní Romové by v podstatě měli postupně nahradit asistenty prevence kriminality, kteří v Děčíně působí několik let. Jenže asistentů postupně ubývá a teď se zdá, že kvůli penězům skončí celý projekt v listopadu úplně.

Vedení městské policie proto opět oslovilo Romy, aby jim pomohli udržovat ve městě pořádek, a to především v problémových lokalitách, jako jsou Boletice, Kamenická ulice či Staré Město, tedy v místech, kde žijí početné romské komunity a kde se objevují stížnosti na problémy v občanském soužití. V minulosti se tato aktivita osvědčila a nyní je snaha ji ještě více rozšířit. Vize je taková, že vybraní Romové budou působit na obyvatele v okolí svého bydliště. Budou s nimi komunikovat, učit je, jak se mají chovat, urovnávat spory, řešit problémy. Zapojit by se jich mělo ale více, než kolik jich přišlo na schůzku.

„Pokud jde o nepřizpůsobivé, situace v Děčíně není nijak záviděníhodná, přesto ne tak špatná jako v řadě jiných měst, která se potýkají s existencí sociálně vyloučených lokalit," říká ředitel strážníků Marcel Horák.

Podle starousedlíků i strážníků dělají největší problémy ti nepřizpůsobiví obyvatelé, které do Děčína sestěhovávají firmy, jež si z toho udělaly dobrý byznys. Někteří Romové jim dokonce říkají Neandrtálci. Právě s nimi jsou totiž největší problémy: Ruší noční klid, hádají se, nevychovávají své děti.

„S problémovými lidmi je třeba komunikovat. Vysvětlovat jim, že se musí chovat slušně. Je třeba s nimi mít trpělivost. Jedince nelze změnit ze dne na den a u některých je to téměř nemožné," říká Horák s tím, že vybrané Romy také proškolí. Každopádně po nich chce úzkou spolupráci se svými strážníky. „Naším hlavním cílem ale je, aby se lidé, kteří se neumí chovat, z našeho města odstěhovali," uzavírá Horák.

Vzhledem k tomu, že o *„rasovém motivu"* a *„Romech"* se hovoří až v polovině textu, zaměřme se v úvodních šesti odstavcích jen na ty pasáže, které mohou ovlivnit výsledné vnímání textu v neprospěch Romů.

Již samotný titulek zprávy – *Děčín: Noční napadení na sídlišti!* – by měl kritického čtenáře varovat. Vykřičník za nadpisem není pro celkové porozumění textu nezbytný a jeho přítomnost slibuje dávku emocí, jež budou v textu obsaženy. Tento stav je pro žánr zprávy nežádoucí a naznačuje, lidově řečeno, bulvární charakter materiálu.

Problematický výraz představuje níže v takzvaném podtitulku *(„Na Starém Městě byl napaden pár lidí, jeden z nich utrpěl středně těžká zranění")* sousloví *„pár lidí"*, které se užívá spíše ve smyslu „několik lidí"; zde sice koncovka přísudku *(„napaden")* jednoznačně potvrzuje, že šlo o dvojici, avšak méně pozornému čtenáři by tento fakt mohl uniknout a mohl by předpokládat (v neprospěch možných romských *„agresorů"*), že bylo napadených více. I proto by bylo vhodnější užít výrazu „dvojice lidí" nebo pouze „pár", což by ovšem značilo, že dva napadení patří k sobě, že jsou partneři či manželé, a to z textu nevyplývá jednoznačně.

Zpráva obsahuje lexikum, jež má navodit pocit dramatičnosti situace, avšak přes veškeré „reportážní" prvky evokující dojem novinářovy přítomnosti na místě činu nemusí být autentické *(„řev", „brutální rvačka", „hlasitý křik", „přepadení", „poměrně velká brutalita"[37])*. Následující pasáž textu je do takové míry naplněna neurčitostí, že znevěrohodňuje celý text: *„auto se čtyřmi agresory" „uniká" „údajně" „směrem na Boletice", „zda se jednalo o loupežné přepadení [,] či nějaké vyřizování účtů [,] tak zatím není jasné"* stejně jako *„to, zda se nejednalo o útok s rasovým motivem"*.

Mezinadpis *„Romové dohlídnou[38]"* nevhodně zdůrazňuje etnicitu, navíc ve chvíli, kdy věta navazuje na negativní referenci. Představme si situaci, kdy by na místě slova *„Romové"* stálo „běloši", „černoši" nebo „židé". Vzhledem k tolikrát prokázané nespravedlivé diskriminaci druhých zmíněných a k holocaustu třetích v řadě by tyto obraty nepřicházely v úvahu z důvodů etických a konvenčních. U prvního případu by zmínění rasy bylo jaksi redundantní a působilo komicky, i vzhledem k tomu, že v Česku příslušníci bílé rasy představují většinu. Při zdůrazňování etnicity u Romů, sloužícího ideologii kontradikce, si etickou stránku věci řada žurnalistů (a uživatelů jazyka obecně) dosud neuvědomuje.

Následuje pasáž *„Podle některých svědků byli útočníci na*

37 V posledním zmíněném sousloví, *„poměrně velká brutalita"*, si povšimněme zajímavého – a zcela nelogického – spojení „totálního" výrazu *„brutalita"* s jakostním adjektivem *„velká"*, které je navíc relativizováno, oslabováno adverbem *„poměrně"*. U brutality se míra vlastnosti neřeší, je totiž přítomna maximálně; brutalita nemůže být jiná než velká, stejně jako vášeň nemůže být malá a tornádo mírné. Sousloví lze vykládat tak, že autor jednoduše chtěl zaujmout čtenáře citově velmi zabarveným výrazem, který ovšem neodpovídá skutečnosti (jeden středně težce zraněný ze dvou účastníků), a proto je následně oslabován.

38 Mimochodem, výraz *„dohlídnou"* je obecněčeský, nespisovný; správná, kodifikovaná forma zní *„dohlédnou"*.

Starém Městě Romové. Právě ti by měli ve městě pomáhat udržovat pořádek, a to především ve své komunitě. S tímto ambiciózním plánem přišla nedávno městská policie Děčín." Absurdně, snad až směšně zde působí oslí můstek, jímž se autor v článku prostřednictvím poukazu na etnikum přenesl od šestiodstavcového popisu zločinu ke stejně dlouhé, zcela nesouvisející pasáži o romských asistentech městské policie:*‚Podle některých svědků byli útočníci na Starém Městě Romové. Právě ti by měli ve městě pomáhat udržovat pořádek, a to především ve své komunitě.'* Toto obskurní zobecnění – Romové údajně útočí, a přitom by měli pomáhat udržovat pořádek – odvádí pozornost od počátku věty, totiž že šlo o Romy jen *„podle některých svědků"*. Co tedy tvrdili ostatní svědkové? A jakou roli zde hraje etnicita? Jedná se rovněž o argument *ignoratio elenchi*, neformální argument ignorace důkazu nebo vyvrácení, případně argumentu samého. Argument *ignoratio elenchi* sice sám o sobě může být platný, ale vzhledem k probíranému problému je zcela irelevantní."

Přívlastek *„ambiciózní"* – myšleno *„ambiciózní plán"* oslovit Romy, aby pomáhali *„udržovat pořádek"* – je vůči objektu této pasáže, tedy vůči Romům, dehonestující. Proč je onen plán popsán jako *„ambiciózní"*? Jistě ne kvůli tomu, že by byl příliš nákladný nebo logisticky komplikovaný. Preferované čtení je zřejmě to, že ambicióznost tkví v nedostatečnosti Romů; ať v neschopnosti kýžených pomocníků, nebo v nevůli komunity nechat si vštípit normy pomocníky (a tedy majoritou) navrhované.

V případě hned třikrát užitého sousloví *„vybraní Romové"* přibývá k již zmíněným pochybením z hlediska mj. (přiznejme to) politické korektnosti další: ony Romy budou dle všeho vybírat příslušníci skupiny „my". K dalšímu vydělení skupiny Romů z celku přispívá i sousloví *„ve své komunitě"* či věta *„Vedení městské policie proto opět oslovilo Romy…*[39]*"*. Tito *„vybraní Romové"*, „námi" schválení, pak *„budou působit na obyvatele v okolí svého bydliště. Budou s nimi komunikovat, učit je, jak se mají chovat, urovnávat spory, řešit problémy."* Mezi řádky lze číst, že *„obyvateli v okolí svého bydliště"* se myslí obyvatelé romští, ale i kdyby to bylo jen zdání, i tak působí navýsost zpupně autorova následující formulace, dle níž mají jacísi méněcennější delegáti či snad dozorčí bílé většiny ostatní *„učit (…), jak se mají chovat"*.

„‚Pokud jde o nepřizpůsobivé, situace v Děčíně není nijak záviděníhodná, přesto ne tak špatná jako v řadě jiných měst, která se potýkají s existencí sociálně vyloučených lokalit,' říká ředitel strážníků Marcel Horák." Výraz *„nepřizpůsobiví"* v sobě hromadí nežádoucí ideologické prostředky – generalizaci čili ukvapené zobecnění, argument *ad hominem* a negativitu. Toto slovo působí v proslovech i psaných projevech jako jeden z argumentů *ad nauseam* neboli *ad infinitum* – je pronášeno tak často, že už je nikdo nezpochybňuje a nikdo nediskutuje o vhodnosti jeho užití. Je obecně chápáno jako synonymum pro Romy a nedbá se na to, že ‚nepřizpůsobivými' mohou být i příslušníci jiného etnika. Právě posledně zmíněnou tezi však občas opakují představitelé lokální samosprávy, aby nemohli být nařčeni z rasismu.

Argument *ad hominem* je obsažen ve větách *„Někteří Romové jim dokonce říkají Neandrtálci"* a *„Právě s nimi jsou totiž největší problémy: Ruší noční klid, hádají se, nevychovávají své děti"*. Hraniční míru veškerých zmíněných jevů – rušení, hádání se, absence výchovy i „umění se chovat" z poslední věty textu – samozřejmě určuje většinová společnost, z jejíž perspektivy je text napsán. Paternalistický, výchovný, jednoduše nevhodný tón je přítomen i v přímé citaci ředitele děčínské městské policie Marcela Horáka *(„S problémovými lidmi je třeba komunikovat. Vysvětlovat jim, že se musí chovat slušně. Je třeba s nimi mít trpělivost. Jedince nelze změnit ze dne na den a u některých je to téměř nemožné.")*, jež příznačně končí xenofobním tvrzením nehodným představitele místní exekutivy: *„Naším hlavním cílem ale je, aby se lidé, kteří se neumí chovat, z našeho města odstěhovali."* Hlavním cílem akce tedy není, aby společnost vzkvétala a všichni její členové byli spokojení. Hlavním cílem je *„nepřizpůsobivé"* oddělit, vyčlenit, eliminovat; nikoli jim pomoci.

Tuto ukázku užití metody kritické analýzy diskurzu na příkladu dvou žánrově i obsahově odlišných textů z různých zdrojů úmyslně ponecháváme bez závěru.

39 Je třeba pro pořádek zmínit, že souvětí počínající *„Vedení městské policie proto opět oslovilo Romy, aby jim pomohli udržovat ve městě pořádek…"* je agramatické, dochází zde k neshodě gramatických kategorií u podmětu hlavní věty a předmětu následující vedejší věty, případně k neshodě podmětu hlavní věty s přísudkem vedlejší věty. Není tak zřejmé, zda chce vedení pomáhat Romům, nebo zda chce pomoc od Romů. Předpokládejme vzhledem ke kontextu druhou zmíněnou variantu.

4

JAK UBLÍŽIT SLOVEM: 10X ROMOVÉ V HLAVNÍ ÚLOZE

Kateřina Kadlecová

Přirozený jazyk v sobě nese ideologii – a média ji zprostředkují masám svých čtenářů, posluchačů, diváků. Ideologickou zátěž nesou a za významové posuny mohou mimo jiné lexikum, komunikační strategie i žánr zpracování mediálního výstupu, výběr témat i zdrojů, z nichž autor čerpá a jež cituje, či volba názorové perspektivy.

Ve zpravodajských textech, jichž je v námi analyzovaném vzorku lokálních periodik naprostá většina, podrobujeme kritické analýze diskurzu zejména jazyk zpravodajství, jenž je mnohem plošší a na výrazové prostředky chudší než jazyk publicistických výstupů. Přesto se podařilo najít několik stále se opakujících jevů, z nichž deset vyjímáme a dokládáme názornými příklady.

Vzpomeňme na mediální zobrazení protiromských demonstrací ve Šluknovském výběžku z léta a podzimu roku 2011 nebo na kauzu údajného útoku Romů na patnáctiletého chlapce z Břeclavi. Kdo by se odvážil poté, co se média otevřeně postavila na „bílou" stranu, zpochybňovat onu oficiálně prezentovanou „pravdu", kterou jsme v denících viděli „černé na bílém" a která mluvila o újmě způsobené bílým černými?

Z první kapitoly naší práce *(Obraz Romů v lokálních médiích)* nebo z *Analýzy mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012*[40] (2013), kterou si u mediální odbornice Martiny Křížkové nechala vypracovat Agentura pro sociální začleňování, je zjevné, že o Romech se ve sdělovacích prostředcích referuje především v souvislosti s trestnou činností, s problémy s bydlením i občanským soužitím a nezaměstnaností. Nám nyní nejde o to, co publicisté svými texty před očima veřejnosti slovem i obrazem odpovídají na klasické zpravodajské otázky KDO, CO, KDY, KDE. Podíváme se na to, JAK své věty formulují a PROČ, a také si ukážeme, jak jazyk jakožto prostý nositel informace dokáže ovlivnit původní význam a kýženou hodnotovou neutralitu, zvanou též někdy objektivita.

Při analýze lexikální jsme se zaměřili na jazykové prostředky, které nesou ideologii ve zvýšené míře: substantiva (citová zabarvenost a konotace u podstatných jmen), adjektiva (citové zabarvení a konotace, zaměňování role přídavných jmen jakostních a relačních, stupňování), zájmena, slovesa (osoba, citové zabarvení, slovesné tvary – pasiva a aktiva, podmiňovací způsob a modalita, verba dicendi a sentiendi, tedy slovesa tvrzení a cítění). Ideologii často obsahují metafory a jiné básnické prostředky, hyperboly čili literární nadsázky, idiomy a frazémy užívané zpravidla ironicky, intertextové reference.

Sledovali jsme též například typy vět podle postoje mluvčího – v lokálních médiích při skladbě vět, zejména přímých řečí tzv. občanů z lidu, tradičně hrají roli emoce. Zaměřili jsme se na řečnické otázky, tzv. *tag questions*, věty zvolací nebo užívání podmiňovacího způsobu a jejich funkci v daném kontextu. V rovině stylistické jsme věnovali pozornost ideologickému využívání/zneužívání frazémů (přísloví, rčení, pořekadel a ustálených slovních spojení), ironii, básnickým prostředkům, citacím, argumentaci a perspektivě. Zaměřili jsme se i na distribuci nízkého a vysokého stylu, roli spisovnosti/nespisovnosti a formálnosti/neformálnosti.

Nyní se podívejme na desatero způsobů, jak se v tisku (a nejen tam) nekorektně referuje o Romech (a nejen o nich).

40 PDF práce zveřejněné v dubnu 2013 lze stáhnout na http://www.socialni-zaclenovani.cz/OBRAZ-ROMU-V-MEDIICH-JE-STALE-JEDNOTVARNY-UVADI-VYZKUM.

4.1 UŽÍVÁNÍ SOUSLOVÍ „NEPŘIZPŮSOBIVÍ OBČANÉ“

Původně se tato „nálepka“ začala užívat zejména v lokální politice proto, aby se neříkalo „Romové“, kteří se pod tímto *„labelem“* často mysleli. Představitelé městské či krajské samosprávy přece nesmějí být otevřeně rasističtí. Dnes toto sousloví, jak jsme již napsali v předchozí kapitole této práce, „působí v proslovech i psaných projevech jako jeden z argumentů *ad nauseam* neboli *ad infinitum* – je pronášeno tak často, že už je nikdo nezpochybňuje a nikdo nediskutuje o vhodnosti/případnosti jeho užití. Je obecně chápáno jako synonymum pro Romy a nedbá se na to, že‚nepřizpůsobivými' mohou být i příslušníci jiného etnika,“ jak ostatně sami uživatelé výrazu zdůrazňují[41]. *„Dnes už si celé generace nepřizpůsobivých zvykly nepracovat, nevedou tedy k práci a vzdělání ani své děti. Co my s tím? Mám strach, že na ně‚zabírá' jen prostředí, které je k nim nepřátelské,“* hřímá v komentáři šéfredaktor Pavel Panenka a výraz *„nepřizpůsobivý“* použije v krátkém textu hned třikrát *(Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci? Princip, 13. 3. 2014).* Všimněme si, jak se nežádoucí ideologické prostředky kumulují – zde vidíme generalizaci, falešnou kauzalitu, argument ad hominem, hyperbolizaci, negativitu – stejně jako například v souvětí *„A co je horší, nacházíme se v oblasti Šluknovského výběžku, jehož pověst velmi citelně poškodily sociální nepokoje vyprovokované náplavami nepřizpůsobivého obyvatelstva.“ (Podnikatelská kavárna napověděla – Varnsdorf musí vytvářet služby i atrakce*[42]*. Hlas severu,* 16. 5. 2014)

4.2 ZVELIČOVÁNÍ, HYPERBOLIZACE

Například ve větě *„Dnes už si celé generace nepřizpůsobivých zvykly nepracovat“* jako by nestačilo zahrnutí skupiny jednotlivců do souborného výrazu *„generace“*, který na první pohled nepřipouští výjimku z naznačeného pravidla; navíc musí jít o generace *„celé“*, aby byl dopad tvrzení ještě posílen, aby byl skutečně absolutní.

Referuje-li se o Romech, každý útok bývá „brutální“, každé násilí „bezprecedentní“ a každá drzost „do nebe volající“.

Zejména v citacích dostává zveličování (ale i jiné lexikální a argumentační prostředky s ideologickou zátěží) prostor. Autor materiálu z lenosti jít ke kořenům a skutečně prozkoumat a ověřit stav věcí (a možná i ze zlé vůle) využije citaci, čímž přenáší odpovědnost za řečené na (často anonymního) citovaného: *„Při nedávné potyčce, kdy se tady porvalo asi osmdesát Romů, a i my jsme byli v ohrožení, mně připadá, že se vše zametlo pod koberec a nic se neděje. Už mě fakt nebaví denně tady čelit nadávkám.“* (*Desítky Romů se popraly ve Varnsdorfu. Děčínský deník,* 26. 4. 2014) Referuje-li se o Romech, každý útok bývá „brutální“[43], každé násilí „bezprecedentní“ a každá drzost „do nebe volající“; v bytě, kde jsou nahlášeni čtyři Romové, jich podle souseda zaručeně bude „i dvacet nebo třicet“, a v bytech nepřizpůsobivých *„kontroly odhalily tuny odpadků“* (*Paraziti a výkaly u nepřizpůsobivých. Princip*, 18. 9. 2014). Tyto citace, mající xenofobní či otevřeně rasistický obsah, pak novináři často nechávají bez dalšího komentáře či vyvrácení. To vzbuzuje dojem, že autor, či dokonce médium samotné, je s ideologií obsaženou v daném tvrzení v souladu, že ji podporuje. Pro čtenáře to může být jednoznačným signálem k naskočení do „vozu s kapelou“[44] – k tomu, aby se k onomu názorovému proudu přidal.

41 S různými motivacemi – třeba aby nebyli obratem naříčeni z rasismu.

42 Autorem textu je mimochodem aktivista Martin Zíka, kandidát do Senátu Parlamentu ČR za Pirátskou stranu.

43 A bývá „brutální“, i kdyby měl posléze autor daného textu onu domnělou brutalitu vzápětí v téže větě hned nadvakrát zpochybnit/znejistit a zmírnit dopad slova, jako se to stalo například v již dříve zmíněném článku regionálního publicisty Alexandra Vanžury: *„Útok se přitom pravděpodobně odehrál s poměrně velkou brutalitou.“ (Děčín: Noční napadení na sídlišti! Děčínský deník,* 31. 7. 2014)

44 Termín *band-wagon effect* (odkazující k vozu s kapelou, který byl často využíván v rámci amerických volebních kampaní) zavedl ve 40. letech 20. století sociolog Paul Felix Lazarsfeld v teorii o náhlém zvratu názoru voličů politických stran po zveřejnění prognóz volebních výsledků. Obecně tak bývá označována snaha jedince přizpůsobit své názory názorům většiny – aby nezůstal osamocený a aby se dostal na stranu „vítězů“, tedy těch početně silnějších a „hlasitějších“.

4.3 PAUŠALIZACE, GENERALIZACE

Romové kradou. Romové neposílají své děti do škol. Jenže kteří Romové? Všichni? Média opakovaně spojovala Romy primárně s kriminalitou[45] tak dlouho, až se neposlušnost vůči zákonům stala obecně vnímaným rysem pomyslného romství, součástí mediálního obrazu Romů. Kdykoli je v médiích zmíněna etnicita, vnímatel podvědomě operuje s jejími domnělými rysy, jež „podprahově" vstřebal z mediálních výstupů[46]. Příkladem může být i následující citace, v níž je celé jedno etnikum posouzeno jako zásadní součást „negativní tváře Ústeckého kraje": *„‚Když se řekne Ústecký kraj, na jednu stranu si představím průmysl a Romy, na druhou krásné České středohoří. Určitě má více tváří, ale bez té negativní by se tu žilo lépe,' myslí si Martin Faltus, který bydlí v Lovosicích."* (*Ústecký kraj stále trápí negativní image, můžou za to i učebnice. Děčínský deník*, 12. 11. 2014)

4.4 NEVHODNÉ ZDŮRAZŇOVÁNÍ PŘÍSLUŠNOSTI K MINORITĚ

S předchozím bodem našeho výčtu (a ostatně také s oddíly 4.6 a 4.8) souvisí fakt, že novináři často uvádějí etnikum/rasu/náboženství subjektu mediálního výstupu, jedná-li se o negativní referenci: *„Obyvatele města pobouřil incident na Starém Městě, kde byl při rvačce s Romy těžce zraněn mladý muž."* (*Dobrovolníci dostali vesty a také „kuchařku", jak se chovat. Děčínský deník*, 3. 9. 2014)

Příslušnost k minoritě se v médiích naznačuje různým způsobem, respektive rozličným lexikem, v závislosti na kontextu, a tedy emočním náboji sdělení. Zatímco například muzika je „cikánská" stejně jako třeba kočovná tradice nebo některá typická řemesla, nízkoprahové kluby či jiné termíny užívané v souvislosti s činností neziskových organizací jsou „romské". Výraz „nepřizpůsobiví" pak je zmiňován výhradně v negativních souvislostech – kriminalita, zneužívání dávek, společenské problémy apod.

4.5 UŽÍVÁNÍ HANLIVÝCH VÝRAZŮ, PŘIROVNÁNÍ A METAFOR

„Cikánský teror v Děčíně" (*Plánovaný pochod rozděluje lidi v Děčíně. Děčínský deník*, 6. 8. 2014); *„náplavami nepřizpůsobivého obyvatelstva"* (*Podnikatelská kavárna napověděla – Varnsdorf musí vytvářet služby i atrakce. Hlas severu Varnsdorf*, 16. 5. 2014) atd. V následující citaci je argument *ad hominem* vložen do anonymních úst menšiny: *„Podle starousedlíků i strážníků dělají největší problémy ti nepřizpůsobiví obyvatelé, které do Děčína sestěhovávají firmy, jež si z toho udělaly dobrý byznys. Někteří Romové jim dokonce říkají Neandrtálci."* (*Děčín: Noční napadení na sídlišti! Děčínský deník*, 31. 7. 2014) Argumenty *ad hominem* je většina těchto výrazů; viz oddíl 4. 9.

„Cikánský teror v Děčíně." To je jen jeden z mnoha hanlivých výrazů, se kterými se lze setkat v tisku.

45 Zmíněná analýza Martiny Křížkové monitoruje 6252 zpráv, které byly publikovány ve zpravodajství vybraných novin, televizí, rozhlasových stanic a internetových serverů; více než polovina příspěvků (61,9 %), které ve sledovaném období (od července 2011 do května 2012) o Romech vyšly, byla spojena s kriminalitou.

46 Děje se tak se znaky (*znak* zde míníme jako termín v rámci lingvistiky, resp. sémiotiky) zcela běžně. V nauce o znacích obecně: znak „Rom" (a slova odvozená) je v peirceovské sémiotice utvářen vztahem mezi třemi složkami, *objektem*, *reprezentantem* a *interpretantem*, přičemž poslední zmíněný je „význam získaný interpretací a dekódováním znaku". Tato interpretace se děje na základě předchozí zkušenosti se znakem, a máme-li, například díky médiím, se znakem „Rom" zkušenost spojenou s negativními konotacemi, vstupují tyto samozřejmě do hry a dotvářejí ideu (či obraz) „romství".

4.6 MY VS. ONI

V mediálním diskurzu obecně, a v periodicích námi zkoumaných zvláště, jsme často svědky tzv. ideologie kontradikce. Tato ideologická figura se podle britského lingvisty Rogera Fowlera objevuje zejména v textech o názorových, sociálních, etnických nebo genderových menšinách a vyjadřuje marginalizaci popisovaného nebo negativní postoj. Podle Fowlera ideologii kontradikce obsahuje každá reference o skupině „těch druhých" nebo o „tom jiném" – tedy jakékoli vyhranění naší identity (ať už u skupiny, nebo jednotlivce) vůči identitě cizí; na události je nahlíženo z perspektivy majoritní společnosti a každý, kdo nejde s námi, jde proti nám. *„Oni jsou jiní," nechávají média promlouvat „bílé" o Romech. Ačkoli výraz „jiní" nevzbuzuje automaticky negativní konotace, v tomto kontextu ano: zdůrazňováním „jinakosti" je skupina „oni" marginalizována, vyloučena z centra, diskriminována: „Oni nejsou ve vyloučené lokalitě. Ve vyloučené lokalitě jsme my. My, co tady bydlíme. My jsme vyloučeni z normálního života. Nemůžeme tu s nimi žít. Oni jsou přizpůsobeni jenom brát, ale nedokážou nic dávat."* (*Nepořádek, bída. Ministrům návštěva výběžku vyrazila dech. Děčínský deník*, 14. 5. 2014)

Příkladem ideologie kontradikce je také již samotný název dříve citovaného článku *Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci?* (*Princip*, 13. 3. 2014) – ono zvratné zájmeno *„si"*, vložené jaksi „kreativně", snad i ironicky do závorky, naznačuje podobně jako tvar osobního zájmena *my* v předchozí větě *(„s námi")*, že zde máme dvě skupiny stojící proti sobě, přičemž solidární stojí za to být jen s jednou – je třeba pomoci *„si"*, nikoli „jim". Ve stejném komentáři nalezneme i věty *„Z toho, co vyděláme, jim něco dáváme. Také po nich uklízíme, platíme ozbrojence hlídající pořádek a investujeme peníze do ochrany svého majetku a klidu"*, značně návodnou řečnickou otázku *„Co my s tím?"* a opět jaksi segregační odpověď *„Mám strach, že na ně,zabírá' jen prostředí, které je k nim nepřátelské…"*

4.7 KDOPAK TO MLUVÍ?

S ideologií kontradikce souvisí fakt, že představitelům minorit se v médiích jen zřídkakdy popřeje sluchu. V našich článcích pojednávajících o Romech byli sami Romové citováni, ať přímo, či nepřímo, pouze v 9 % (z celku všech citovaných osob)[47]. Tím byli odsunuti do pozice trpného objektu, který zdánlivě nemá právo na názor a už vůbec ne na ovlivňování mediální agendy, a tím i stavu společnosti.

Když žurnalisté oslovují osobnosti jakožto zdroje informací a kvůli citacím, volávají společenským elitám, odborníkům, oficiálním autoritám, a především lidem, na něž mají kontakt z dřívějška a s nimiž mají dobrou zkušenost: dodali požadovanou citaci spolehlivě, v kvalitním stavu a včas. Když už jsou Romové citováni, pak zejména jako běžní občané, jako protistrana ve sporu, málokdy pak jako autorita v rámci romské komunity; jen zřídka jde o aktéra, který je skutečně „agens", vykonavatel/hybatel děje. Není výjimkou, že je jim citace v rámci rétorické figury do úst vpravena autorem textu (příslušníkem majority) s využitím generalizace, jakožto etniku: *„Je tu celá velká skupina, která říká: ‚Dejte nám práci a my nebudeme potřebovat dávky.'"* (*Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci? Princip*, 13. 3. 2014)

Námi analyzované mediální výstupy jsou prakticky vždy psány/podávány z perspektivy majoritní společnosti.

Když už jsou Romové citováni, pak zejména jako běžní občané, jako protistrana ve sporu, málokdy pak jako autorita v rámci romské komunity. Není výjimkou, že jim je citace do úst vpravena autorem textu.

47 Jako Roma jsme kategorizovali jedince, u nějž bylo v článku explicitně napsáno, že se jedná o příslušníka romské menšiny.

4.8 NEGATIVNÍ REFERENCE

Negativita je důležitá zpravodajská hodnota[48], která zvyšuje čtenářskou atraktivitu: přináší dojem akce, dramatu, ohrožení, vyostření situace. Druhá kapitola naší práce, *Obraz Romů v lokálních médiích*, naznačuje, že se o Romech v drtivé většině referovalo v negativních souvislostech: určili jsme celkem šestnáct tematických kategorií[49] a v každém článku identifikovali makropropozice – zjistili jsme, že v 17 % článků se o Romech psalo v souvislosti s „kriminalitou, agresivitou, ohrožením", ve 12 % byli Romové angažováni jako politické či volební téma (téměř 60 % zmínek bylo negativních), ve 4 % článků se Romové pojednávají v kontextu „nepořádku, hygieny, znečištění" (z 98 % negativně). *„A co je horší, nacházíme se v oblasti Šluknovského výběžku, jehož pověst velmi citelně poškodily sociální nepokoje vyprovokované náplavami nepřizpůsobivého obyvatelstva,"* napsal v komentáři *Podnikatelská kavárna napověděla – Varnsdorf musí vytvářet služby i atrakce* (*Hlas severu Varnsdorf*, 16. 5. 2014) kandidát do Senátu za Pirátskou stranu Martin Zíka.

V citaci jsme pro ilustraci potrhli veškeré výrazy, jež nesou negativitu anebo ji zesilují u výrazů, k nimž se váží.

4.9 ARGUMENTACE A KLAMY

Chybnou argumentaci rozebíráme na příkladech v kapitole 3.1 Analýza textu *Nepřizpůsobiví jsou tu s námi. Jak (si) pomoci?*, na niž čtenáře odkazujeme.

4.10 ODKLON OD VĚCNOSTI K EMOCÍM, ABSENCE EXAKTNÍCH ÚDAJŮ I DŮKAZŮ

V analyzovaných článcích typicky chyběla věcnost, o koncepci jakési ideální „objektivity", tedy nestranění, nemluvě. Regionální novináři vinou přemíry práce (a snad i nedostatku erudice) či skutečnosti, že jim s tvorbou zpráv nepomáhá servis České tiskové kanceláře, jak je tomu u celostátního zpravodajství, velmi často rezignují na dokládání svých tvrzení statistickými daty či citacemi skutečně relevantních a povolaných autorit. Často se o Romech/nepřizpůsobivých dočítáme „fakta", která jsou založena výhradně na pozorování jedné osoby (autora článku, případně osoby jím citované), a posléze je s nimi v následujících větách nakládáno jako s axiomem, tedy jako s pravdivým výrokem, jenž se nemusí dokazovat. Jistá část publika regionálních periodik (a médií obecně) přistupuje k mediálním obsahům s vírou, že „co je psáno, to je dáno", ačkoli jde často spíše o drby ve stylu „jedna paní povídala".

Je proto na místě v závěru připomenout, že novináři by měli být společensky zodpovědní a v duchu profesní etiky zpravovat své publikum tak přesně, jak to jen lze, a že čtenáři by neměli přijímat mediální sdělení pasivně, ale naopak je číst kriticky, vědomě klást dominantnímu významu a ideologii odpor. Se zvláštní obezřetností pak je nutné vnímat fakty nepodložené zprávy, které nazýváme *mýty* – ty zkreslují náš obraz o životě Romů v České republice a velkou měrou se podílejí na nevraživosti vůči nim.

48 U kořenů definice pojmu „news values" (zpravodajské hodnoty), tedy v práci Waltera Lippmanna Veřejné mínění (1922), negativitu ještě nenajdeme; v klíčové studii *The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers* Johana Galtunga a Marie Rugeové z roku 1965 již ano. Spolu s jednoznačností, blízkostí, serialitou atd. tvoří dvanáct faktorů či kritérií, jež novinářské rutinní uvažování a pracovní průběh upřednostňují, když činí z události zprávu.

49 1) výroky a aktivity politiků, volby, 2) poškozování pověsti regionu, 3) migrace, 4) protiromské pochody a demonstrace, 5) rasismus, diskriminace, násilí z nenávisti, 6) soužití, bydlení, sociálně vyloučené lokality, 7) vzdělání, 8) nezaměstnanost, zneužívání dávek, 9) dluhy, exekuce, 10) sociopatologické jevy, kriminalita, 11) prevence kriminality, 12) kulturní a sportovní aktivity, 13) pozitivní romská iniciativa, 14) aktivity nevládních neziskových organizací, 15) holocaust, 2. světová válka a 16) jiné

5

MÝTY O ROMECH V MÉDIÍCH

Blanka Kissová

5.1 ZÁKLADNÍ POJMY

Na následujících stránkách budeme užívat termíny *stereotyp*, *„hoax“*, *městská legenda*, *fáma* a *mýtus*, které pokládáme za nutné nejprve vyložit. Mějme na paměti, že obsahy těchto pojmů se často prolínají a překrývají. Společné mají jedno: díky nim mohou být, a také jsou, Romové v médiích i mimo jejich oblast snadno diskriminováni – zejména pomluvou či mylnou představou pramenící z nedostatku pravdivých a platných informací.

STEREOTYPY. Stereotypy jsou stabilní představy o určitém jedinci, skupině (náboženské, etnické, národností, subkulturní apod.) či společenském jevu, které se utvářejí ve vědomí na základě osobních životních zkušeností i za pomoci rozmanitých informačních zdrojů.

Ve své již zmiňované knize *Public Opinion* píše Walter Lippmann o stereotypech mimo jiné toto: „Naše názory zahrnují větší prostor, delší časové úseky a větší množství věcí, než jsme schopni bezprostředně pozorovat. Z toho důvodu musí být poskládány z toho, o čem nás informují ostatní, a z toho, co si umíme představit.[50] (…) Ve většině případů neplatí, že nejprve vidíme a pak definujeme; většinou si nejprve vytvoříme definici a pak vidíme[51]“.

Jedinec stereotypy přebírá buď ze svého okolí (přátelé, rodina, média). či na základě vlastních zkušeností, které nezasazuje do širšího kontextu a jež generalizuje (například na základě krátkodobé či vysloveně jednorázové zkušenosti s člověkem z Německa hodnotí všechny Němce a jejich zvyky). Stereotypy zjednodušují realitu, protože jí dávají jasný rámec a činí tak svět, respektive vzájemné interakce předvídatelnými. Stereotypní představy mohou mnohým připadat jako nástroj k pochopení nového a neznámého. Setkání s jedincem, který neodpovídá dané stereotypní představě, ovšem pro pozorovatele nemusí představovat zpochybnění jeho mentálního konceptu – vždy si může v duchu známého úsloví říci, že výjimka potvrzuje pravidlo.

„HOAX“. Anglický výraz hoax označuje též v češtině mj. klamná, podvodná, mystifikační sdělení, která se šíří zejména prostřednictvím e-mailů a sociálních sítí. Bývají rozesílána hromadně, a jejich autor ani zdroj zpravidla nebývá uveden (a pokud ano, takřka jistě neexistuje nebo jde o ukradenou identitu); jako původce zprávy je označován kamarád kamaráda, známý známého apod. Jedná se o poplašné zprávy obsahující nepřesné a zkreslující informace, účelově upravené polopravdy nebo směsku polopravd a lží.

MĚSTSKÁ LEGENDA. Městské legendy (z angl. *urban legends, contemporary legends*) jsou moderní pověsti, stručné příběhy ze současného prostředí, které kolují mezi lidmi. I když jsou tyto střípky soudobého lidového

50 „Inevitably our opinions cover a bigger space, a longer reach of time, a greater number of things, than we can directly observe. They have, therefore, to be pieced together out of what others have reported and what we can imagine.“; LIPPMANN, Walter. *Public Opinion.* Dover Publications Inc., 2004. ISBN 0486437035, str. 57

51 „For the most part we do not first see, and then define, we define first and then see.“ LIPPMANN, Walter. *Public Opinion.* Dover Publications Inc., 2004. ISBN 0486437035, str. 58

folkloru většinou časově i geograficky konkretizovány, vyskytují se v obdobných variantách v různých koutech země. Díky mnoha faktorům, kupříkladu vztažení příběhu k známému známého vypravěče, návaznosti na známé konspirační teorie nebo zapojení xenofobie, působí městské mýty uvěřitelně, díky čemuž snadno kolují ústně i prostřednictvím psaných textů a médií, na internetu a sociálních sítích.

FÁMA. Fáma je „pověst, zvěst, někdy i výmysl, klep, smyšlenka. Těžko definovatelný pojem, jenž provází lidstvo odnepaměti, přičemž je z hlediska mediálního působení často označována za nejstarší médium světa. Zpravidla je za fámu označován vznik a následné šíření takových informací, které zatím buď nebyly potvrzeny, nebo naopak byly popřeny oficiálními zdroji."[52] (Osvaldová 1999: 59) Autor fámy bývá neznámý. Fáma se šíří rychle i proto, že reaguje na aktuální události, aniž by ovšem citovala platné informační zdroje, statistiky či autority.

MÝTUS. Vznik a existence mýtu jsou pevně spjaty s lidskými dějinami. Funkční mýty, tedy ty, kterým lidé věří, mohou být velmi staré, ale ne věčné[53]. Těm, kdo mýty přijímají, musí být jejich význam, byť pozměněný, jasný, musí odpovídat dobovému obrazu světa a společnosti.

Mýtus sám o sobě nepotřebuje být vysvětlován a je do značné míry rezistentní vůči vysvětlování. Ačkoli publikum mýtu (šířeného slovem i písmem) může mít k dispozici konkrétní data a fakta dokazující nepravdivost daného mýtu, nemusí tato data přijmout jako relevantní, jelikož obsah mýtu odpovídá jejich pohledu na věc. „Od mýtu se čeká bezprostřední účinek – nesejde příliš na tom, že je poté rozbit, jeho působnost je pokládána za silnější než racionální vysvětlení, která jej mohou o něco později vyvrátit.[54] Podle sémiotika Rolanda Barthese pak „vztah lidí k mýtu není vztahem pravdy, ale vztahem užitečným",[55] přičemž mýtus podle něj vždy má politický náboj. Zjednodušeně řečeno, pro lidi je jednoduché a pohodlné přijmout fakt, že je zde skupina lidí (Romů/nepřizpůsobivých), která žije z jejich peněz (údajně štědré dávky pomoci v hmotné nouzi) a vede život plný patologických jevů. Přitom tento obraz, ať už jakkoliv pravdivý, vysvětluje řadu negativních jevů ve společnosti i v našich vlastních životech, ukazuje na „jasného" viníka či skupinu viníků a umožňuje nám najít konkrétní a rychlé řešení.

„Mýtus nic neskrývá a nic neukazuje: mýtus deformuje; mýtus není lží ani přiznáním, je inflexí,"[56] píše dál Roland Barthes. Nejedná se tedy o „příběh" či promluvu, která by alespoň částečně nevycházela ze skutečnosti, ale o změnu skutečnosti, která jí dává jiný význam. „Mýtus nepopírá věci, jeho funkcí je naopak o nich mluvit. Mýtus je jednoduše očišťuje, činí je nevinnými, zakořeňuje je v přirozenosti a věčnosti, dodává jim jasnost, která není jasností vysvětlení, nýbrž konstatování (...)."[57]

Barthes uvádí tři různé typy přijímání mýtu dle aktéra,

- který mýtus vytváří (např. redaktor novin) a vychází z konceptu, hledá pro něj formu (v našem případě např. fotografie početné romské rodiny je symbolem „zneužívání" sociálního systému – čím víc dětí, tím víc peněz –, symbolem „tradičního" romství a nepřizpůsobivosti)

- který mýtus dešifruje a hledá v něm jistou deformaci (početná romská rodina je jen zjednodušením pohledu na problematiku chudoby a sociálního vyloučení, kdy se komplex faktorů vtěsná jen do etnicity či stereotypní představy o Romech a jejím „přirozeným" spojením s nižším socioekonomickým statusem)

- který mýtus přijímá jako pravdivý příběh. Jedná se o takzvaného čtenáře mýtu[58], který ovšem může tušit, že se jedná o mýtus, protože jak uvádí Barthes, „mýtus přeměňuje dějiny na přirozenost. Nyní chápeme, proč může intence a přizpůsobení konceptu zůstat z hlediska konzumenta mýtů zjevné, aniž by se nicméně jevilo jako předpojaté. Důvod, kvůli němuž je mytická promluva proslovena, je naprosto explicitní, avšak okamžitě je zafixován do jakési přirozenosti. Není čten jako pohnutka, nýbrž jako příčina."[59]

ROMOVÉ. Pod pojem Romové je zahrnována více či méně homogenní skupina. Jak uvádějí antropologové Lenka Budilová a Marek Jakoubek ve sborníku *Cikánská rodina a příbuzenství*, je slovo Rom „svou povahou bližší spíše termínu ‚Slovan' (než například Čech, Slovák či Maďar). Proto je-li toto označení užito, je třeba jej dále

52 Osvaldová, B., Halada, J. a kol.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky.* Praha: Libri, 1999, 256 s. ISBN 80–85983–76–1

53 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str. 127

54 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2. str. 129. Barthes zde popisuje příklad novinových titulků, což se skvěle hodí pro naši práci.

55 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str. 142

56 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str. 127

57 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str. 141

58 BARTHES, Roland. *Mytologie.* 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str, 127

59 BARTHES, Roland. Mytologie. 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 170 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-359-2., str, 128

specifikovat."[60] Na území České republiky žijí konkrétně moravští a čeští, slovenští, maďarští a olašští Romové. Ve světě se však nacházejí další skupiny, které samy sebe nazývají endoetnonymy[61] Sinti, Manuš, Kale aj.

CIKÁNI, CIGÁNI. Slovo cikán je oproti tomu exoetnonymum, tedy označení zvnějšku, příslušníky jiných etnik, a to bez ohledu na to, že sami Romové toto označení někdy přijali a sami jej užívají. Jak totiž uvádějí Budilová s Jakoubkem v *Cikánské rodině a příbuzenství:* „V romštině naši informátoři sebe sama (stejně jako ostatní kulturně blízké skupiny) označují jako‚Rom/Roma', přičemž termín‚Cigán/Cigáni' považují za termín překladový při komunikaci v češtině a slovenštině."[62]

Romové sami sebe skutečně někdy nazývají cikány. Pokud však sledujeme v článcích a internetových diskusích používání či obhajoby oprávněnosti užívání výrazu *cikán* oproti slovu *Rom*, zjistíme, že v kontextu obecně negativního smýšlení o Romech mu jeho uživatelé a obhájci přikládají značně pejorativní význam:
„cikáni dostávají lístky zadarmo svině! (chroust, 16. 6. 2014; http://ustecky.denik.cz/diskuse/tobogan-jede-jen-jednou-za-hodinu-v-chabarovicich-chybi-plavcik.html)

„Teď je to sídliště odkud utíkají (a ani se nedivím) normální slušní lidé a bohužel spousta z nich tam musí i nadále bydlet a díky nepřizpůsobivým a cikánům mají takovéto šílené podmínky." (Vendy Ulčová, 8. 2. 2014, FB e-mostecko)

„Stačí málo, minimalizovat, ale to víme my a zákonodárci se tváří, jakoby se nikdy nesetkali s problémy s cikány (tedy s těmi nepracujícími a žijícími pouze na státní útraty)." (http://www.homerlive.cz/zpravodajstvi/maji_romove_mhd_a_taxiky_zadarmo_je_to_nebezpecna_lez_brani_se.html, Hana Jeníčková, tehdejší primátorka města Mostu)

V mediálních výstupech se pak označení „cikán" vyskytuje ve dvojím kontextu: buď v kontextu kriminality (zde je pak užíváno převážně podstatné jméno – cikán, cikánka, cikáni) anebo v kontextu kultury (zde pak bývá užíváno přídavné jméno, např. cikánská hudba).

Užití výrazů *cikán* či *cikánské* nemusí být automaticky negativní, jde především o kontext užití a nutnost uvádění etnicity dotyčného. Je legitimní mluvit o romské/cikánské hudbě, protože ta vykazuje jistá specifika, stejně jako například moravská lidová píseň. Ve sledovaných textech se však často uváděla etnicita pachatele v souvislosti s trestnou činností či dalšími negativními jevy, a to i v případech, kdy etnicita nehrála v popisovaném jevu žádnou roli. Za adekvátní by se upozornění na etnicitu dalo považovat jen v případě rasově motivovaných trestných činů, kde je samotná povaha trestného činu dána odlišnou etnicitou či národností pachatele či oběti. V jiném případě se jedná o nadbytečnou informaci, která ve čtenáři může utvrzovat představu rovnítka mezi patologickými jevy ve společnosti a etnicitou pachatelů. Užití do jisté míry politicky nekorektního označení cikán pak jen umocňuje negativní vyznění celé zprávy. Ve sledovaných článcích byly výrazy *cikán* a *cikánský* (v různých gramatických kategoriích a tvarech) použity ve 31 % případů ve spojení se sociopatologickými jevy a kriminalitou, ve 23 % v souvislosti s tématem soužití, bydlení, sociálně vyloučené lokality.

SOCIÁLNĚ NEPŘIZPŮSOBIVÍ. V České republice neexistuje definice sociální nepřizpůsobivosti či toho, kdo je sociálně nepřizpůsobivý. Žádný zákon s tímto označením nepracuje. Do roku 2006 se v českém právním řádu vyskytoval pojem osoba sociálně nepřizpůsobená. Ve vyhlášce č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, v díle čtvrtém s názvem *Péče o občany společensky nepřizpůsobené*, je pak okruh takto definovaných osob vymezen následovně: „a) občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, b) občané, proti nimž je vedeno trestní řízení, popřípadě jimž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, c) občané závislí na alkoholu nebo jiných toxikomaniích, d) občané žijící nedůstojným způsobem života, e) občané propuštění ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti"[63]. V metodické příručce pro metodiky a koordinátory sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené jsou pak za osoby žijící zmíněným „nedůstojným způsobem života" považovány osoby bez přístřeší.[64]

Označení *sociálně nepřizpůsobiví* se dnes objevuje především v médiích, v projevech politiků, v prohlášeních některých politických stran, v některých publikacích týkajících se sociální práce a na sociálních odborech některých měst. Kontext užití se však liší.

---

60 BUDILOVÁ, Lenka, JAKOUBEK, Marek, a kol. *Cikánská rodina a příbuzenství.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, 207 s. ISBN 978-80-87025-11-6., str. 16

61 Endoetnonyma jsou jména, jimž se příslušníci daného etnika sami označují.

62 BUDILOVÁ, Lenka, JAKOUBEK, Marek, a kol. *Cikánská rodina a příbuzenství.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, 207 s. ISBN 978-80-87025-11-6., str. 28

63 Dostupné zde: www.sagit.cz/pages/uztxt.asp?tema_id=1144 & cd=159 & typ=r & refresh=yes & det=&levelid=315157 & datumakt=1. 1. 2006 & full=y

64 http://projekty.osu.cz/metakor/dok/metodicka_prirucka.pdf

V publikacích zaměřených na sociální práci je označení většinou užíváno ve spojení s bezdomovectvím nebo v souvislosti s jedinci propuštěnými z nápravného zařízení. Sociální odbory či komunitní plány některých měst výraz *sociálně nepřizpůsobiví* využívají ve spojitosti s osobami bez přístřeší a s lidmi propuštěnými z nápravných zařízení, s lidmi se závislostí, ale i s Romy či osobami žijícími v sociálně vyloučených lokalitách. Politici za sociálně nepřizpůsobivé označují zpravidla občany, kteří dlouhodobě nepracují a opakovaně porušují právní řád ČR[65] či kteří nedokážou žít stejným způsobem života jako ostatní členové komunity, devastují domy a byty a obtěžují ostatní obyvatele.[66]

Média užívají označení *(sociálně) nepřizpůsobiví občané* především ve spojitosti s Romy, popřípadě s obyvateli sociálně vyloučených lokalit.

- *„Sny, trable a vztahy Romů. Pro mnohé banální téma nepřizpůsobivé menšiny, k němuž už není co dodat. Pro scenáristu a režiséra Petra Václava je to ale častá výzva." (Nevšední ženský zápas o důstojný život. Ústecký deník, 31. 5. 2014, str. 17)*

- *„Předlice jsou z velké části obývány sociálně slabými a nepřizpůsobivými." (V Předlicích bude víc kamer. Ústecký deník, 19. 9. 2014, str. 2)*

- *„Argumenty pro toto tvrzení jsou nasnadě: trvale vysoká nezaměstnanost, nízká vzdělanostní úroveň obyvatelstva, jeho nepřizpůsobivých, jejichž drtivou většinu tvoří Romové, a v neposlední řadě i reálná hrozba další devastace bezprostředního okolí města povrchovou těžbou..." (Slogany bez vize. Mostecký deník, 10. 10. 2014, str. 2)*

5.2 ANALÝZA MÝTŮ V LOKÁLNÍCH MÉDIÍCH

Námi analyzované mediální výstupy obsahovaly řadu nepravdivých informací (fám, mýtů, stereotypních vyobrazení apod.), které se týkaly Romů či témat, s nimiž jsou spojováni a v jejichž kontextu jsou zmiňováni. Mýty se vyskytovaly v textech,[67] i ve výrocích citovaných osob[68]. Mýty užité v citacích zůstavají často bez redakční korekce či protinázoru, přičemž publikování „černé na bílém" jejich pravdivost v očích čtenářů stvrzuje – vždyť „co je psáno, to je dáno".

Dále jsme vycházeli z diskusí pod jednotlivými články internetových vydání médií uvedených ve druhé kapitole této práce a ze zpráv a diskusí na oficiálních i neoficiálních facebookových stránkách jednotlivých měst, která byla do analýzy zahrnuta. U diskusí přitom nebylo pravidlem, že daný text pojednává o Romech či o sociálně nepřizpůsobivých – zmínky o Romech či sociálně nepřizpůsobivých se objevovaly i pod články, které se Romy a sociálně nepřizpůsobivými nezabývaly a v nichž zmíněné skupiny nebyly ani zmíněny. Jednalo se především o texty týkající se znečištění místa či města, poplatků za vývoz odpadu; o články týkající se kriminality, výskytu hlodavců, prasat či parazitů (vši, štěnice) ve městě apod. V reakcích pod těmito texty lze vyčíst, co pro diskutující symbolizují výrazy *Rom* a *romský* a s jakým kontextem jej nejčastěji spojují – s nedostatečnou hygienou, nepořádkem, zápachem, kriminalitou, „zneužíváním" sociálního systému.

V těchto textech a diskusích jsme se zvlášť zaměřovali na projevy tzv. *hate speech*, tedy projevy nenávisti a zvlášť fámy, mýty, stereotypy či městské legendy, které se o Romech či socioekonomicky slabších obyvatelích šíří.

Naprostá většina mýtů byla globálního charakteru (vyskytují se tedy v různých obměnách po celé České republice), pouze minimum z nich mělo lokální podstatu; tyto mýty tedy byly typické pro námi mapovaná města.

Nejčastěji byly zastoupeny mýty týkající se předpokládaných výhod pro Romy a „nepřizpůsobivé" (33 %), dále pak zvýhodňování Romů a sociálně nepřizpůsobivých (31 %), mýty o výši a nárokovosti dávek pomoci v hmotné nouzi a dávek státní sociální podpory (30 %).

65 http://neprizpusobivi.dsss.cz/kdo-je-neprizpusobivy

66 www.cssd.cz/aktualne/blogy/neprizpusobivi-obcane-neprizpusobivy-stat/

67 Například titulek *Zastupitelé odpustili milionové dluhy za nájemné* (Homér, 10. 7. 2014)

68 *„Pokud by skupina pěti Čechů napadla romský manželský pár, byla by rasová motivace samozřejmostí. Na veřejnost působí rozhodnutí vyšetřovatele jako červený hadr. Na sociálních sítích už lidé prudce reagují. Dvojí metr a rasová diskriminace naruby může poškodit roční intenzivní práci vedení Duchcova..."*(Když útočí Romové na své české sousedy, není to rasismus. Homér, 13. 2. 2014. Autorem článku je Martin Klika, momentálně člen zastupitelstva města Litvínov a člen ČSSD)

5.3 KATALOG MÝTŮ ANEB JSOU ROMOVÉ ZVÝHODŇOVÁNI?[69]

Zvýhodňování Romů v rámci občanského práva

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Velkou vinu mají jistě i zákony téhle země, kdy jim všechno jde na ruku, protože kdyby to bylo obráceně tak je to rasismus. Ale tady už začíná byt rasismus obráceně."

Facebook Naše Trmice, 29. 4. 2014

→

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Romové jsou zvýhodňováni před zákonem. Existuje prý dvojí zákon, či alespoň dvojí metr, při výkladu legislativy městskou či státní policií, politiky, úředníky, pracovníky neziskových organizací a poskytovateli sociálních služeb.

↓

CO NA TO ZÁKON?

Listina základních práv a svobod

Článek 1: Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Článek 3: (1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Občanský zákoník

§ 2 (1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

↓

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Občanskoprávní vztahy se řídí občanským zákoníkem, který platí pro všechny občany ČR stejně. Zákon není možné uplatňovat rozdílně na základě etnicity, barvy pleti, národnosti či sociálního postavení, protože by se v tom případě jednalo o porušení Listiny základních práv a svobod, se kterou musí být občanský zákoník ve shodě.

69 V této kapitole citujeme zdroje tiskové i internetové včetně pravopisných, gramatických, logických a jiných pochybení.

Zvýhodňování Romů v rámci trestního práva

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Pokud by skupina pěti Čechů napadla romský manželský pár, byla by rasová motivace samozřejmostí. Na veřejnost působí rozhodnutí vyšetřovatele jako červený hadr. Na sociálních sítích už lidé prudce reagují. Dvojí metr a rasová diskriminace naruby může poškodit roční intenzivní práci vedení Duchcova...“

Zdroj: Martin Klika, momentálně člen zastupitelstva města a člen ČSSD, v článku *Když útočí Romové na své české sousedy, není to rasismus*. Homér, 13. 2. 2014

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Útok na Romy je vždy rasismem, naopak to však neplatí.

CO NA TO AUTORITY?

Podle výše citované Listiny základních práv a svobod zákony platí pro všechny stejně bez ohledu na etnicitu či národnost. V České republice neexistují statistická data, která by odkazovala na etnicitu či národnost pachatele, pokud je pachatel české státní příslušnosti.

V roce 2014 zjištěno celkem 27 přečinů „Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny“ a 18 přečinů „Podněcování k národnostní a rasové nenávisti“, přičemž nejvíce jich bylo právě v Ústeckém kraji (celkem 11, tedy 24 % z celkového počtu). Nicméně nikde není evidováno, jaké národnosti či etnicity byl pachatel či oběť, tato data nelze statisticky dohledat.

Zdroj: Policie ČR, www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Tvrzení sice nelze vyvrátit, avšak ani podložit relevantními daty. Takto závažná tvrzení, navíc nepodložená, lze považovat nejen za zavádějící, ale rovněž za populistická a v důsledku nebezpečná – politik je do velké míry autoritou a předpokládá se, že „ví, o čem mluví“, lidé jeho slovům věří. Proto je potřeba si vždy položit otázku, o jaký zdroj mluvčí své tvrzení opírá a nakolik je tento zdroj relevantní.

Zvýhodňování Romů v rámci exekučního zákona

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Zastupitelé odpustili milionové dluhy za nájemné“

Zdroj: Homér, 10. 7. 2014

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Romové nemusejí platit své dluhy.

CO NA TO ZÁKON?

Občanský zákoník

§ 545

Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

§ 589

(1) Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.

§ 2394

Bylo-li ujednáno vrácení zápůjčky ve splátkách, může zapůjčitel od smlouvy odstoupit a požadovat splnění dluhu i s úroky při prodlení vydlužitele s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce.

§ 2399

(1) Úvěrovaný vrátí úvěrujícímu poskytnuté peněžní prostředky v dohodnuté době, jinak do měsíce ode dne, kdy byl o vrácení požádán.

KAUZA CHANOV

Novinové titulky většinou sdělovaly, že obyvatelům Chanova jsou odpouštěny dluhy na nájemném. Podle sdělení vedení města Most však dluhy žádné rodině odpuštěny nebyly, jen bylo dočasně pozastaveno jejich vymáhání, které bylo pro město finanční zátěží, avšak situaci samotnou neřešilo – těmto jednotlivcům či rodinám není co zabavit. Dluh dlužníkům nadále zůstává a ve chvíli, kdy si dlužník či jeho rodinný příslušník sežene práci, získá větší obnos peněz apod., bude proti němu automaticky zahájeno exekuční řízení. Není ani pravda, že by tito jedinci či rodiny mohli nadále obývat byty, ve kterých dlouhodobě dluží na nájmu nebo za služby.

Zdroj: http://www.mesto-most.cz/zadost-o-informace-ze-mesto-most-odpustilo-nebo-prestalo-vymahat-dluhy-neplaticu-najemneho-ze-sidliste-chanov-odpoved/d-21251

MY SI MYSLÍME, ŽE...

- Každá finanční půjčka je spojena s podepsáním smlouvy, v níž jsou jasně napsány podmínky půjčky a případné sankce při nesplácení – tedy při porušení smluvních podmínek. Pokud ten, kdo si vypůjčí peníze (tedy „povinný“), své pohledávky dané smlouvou nesplácí, je záležitost předána soudnímu exekutorovi. V případě dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi se rozlišuje mezi dávkami, které exekucí podléhají, a těmi, jež jí nepodléhají. Mezi částky, které nepodléhají exekuci (tedy které nelze zabavit), patří peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí, mimořádná okamžitá pomoc), dávky těžce postiženým podle vyhlášky MPSV č. 182/1991 Sb., příspěvek na péči. Výkonu rozhodnutí podléhají (tedy lze je exekutorem zabavit, ale pouze částečně) rodičovský příspěvek, přídavek na dítě a dávky pěstounské péče. V případě, že povinný pracuje, může mu být nařízena exekuce na plat, v tomto případě je pak zákonem stanovena tzv. nezabavitelná část příjmu, která povinnému vždy musí zůstat. Oběma povinným, tedy pracujícímu i nepracujícímu, je pak možno exekučně zabavit majetek.
- Pokud má dlužník dluh na výživném, hrozí mu trest odnětí svobody, a to nepodmíněně i podmíněně (přičemž uložením trestu nedojde k smazání dluhu, tento jedinci stále zůstává). Obdobné je to v případě, kdy dlužník dluží na nájmu či neplatí služby (vodné/stočné, elektřina, plyn) a za svoz odpadu. V případě dluhu na nájmu se primárně jedná o vystěhování z bytů (u socioekonomicky slabšího obyvatelstva nejčastěji do ubytoven), u dluhu na službách pak dojde k jejich odpojení. Dlužníkovi tím však dluh nezaniká, dlužná částka se naopak postupně zvyšuje o penále.

Romové mají MHD zdarma

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Chci se podělit o zážitek, který mě doslova šokoval při návštěvě města Mostu. Most je znám tím, že je tam hodně Romů a také velká nezaměstnanost. Co mě tak šokovalo, byla jízda tramvají. Jelikož se moc nevyznám v kupovaní lístků, tak jsem si omylem koupila lístek pro dítě. V tramvaji jela romská mládež, která se moc slušně nechovala a dávala hodně nahlas najevo, co jsou zač. V tom nastoupila kontrola jízdenek a všechny cestující, kromě romské mládeže kontrolovala. Když jsem předložila svůj lístek (to jsem ještě nevěděla, že je pro děti), tak mě paní kontrolorka upozornila na malou cenu za lístek. Byla ale ohleduplná a dovolila mi dokoupit další lístek. Když paní kontrolorka chtěla vystoupit, tak jsem na ni zavolala: „A co ti mladí, ty nekontrolujete?" Paní odpověděla, že Romové v Mostě mohou jezdit zadarmo. Když jsem vystoupila o kousek dál, už ta samá omladina seděla na lavičce a popíjela pivo a kouřila. Tak na to mají a na jízdenky ne? Večer jsem musela použít taxíka, byla jsem na setkání několika přátel. Taxikář se se mnou dal do řeči a řekl mi znovu zajímavou věc, co mě šokovala, totiž že jednou do měsíce můžou Romové jezdit taxíkem zadarmo, město to za ně zaplatí. Dále mají permanentky do lázní také zadarmo, a když kupují pračku nebo lednici, tak to mají také zadarmo. No zadarmo ne, platí to město. A pak, že se mají špatně. Je mi 65 let a co si nezaplatím, to nemám. Cely život jsem pracovala, odváděla daně, ale mě nikdo nic zadarmo nedá. Město Most musí být hodně bohaté, když tak může platit a nic od nich nepožaduje a oni se jen smějí. Píši to jen proto, abych se podělila o tenhle zážitek. Klidně to pošlete dál."

Důchodkyně V., Homér, 19. 6. 2014

↓

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Všichni Romové mají MHD zdarma anebo nejsou kontrolováni revizory.

↓

A CO NA TO DOPRAVNÍ PODNIK MĚST MOSTU A LITVÍNOVA, a. s.?

Smluvní přepravní podmínky:

- ***Článek 3, odstavec 1)*** *Cestující je povinen mít u sebe po celou dobu trvání přepravy a bezprostředně po jejím ukončení (při výstupu z vozidla) platný jízdní doklad, který předkládá pověřené osobě dopravce na dobu nezbytně nutnou k provedení kontroly.*
- ***Článek 11, odstavec 7)*** *Výše přirážky za jízdu bez platného jízdního dokladu: Cestující, který se na výzvu pověřené osoby dopravce neprokáže platným jízdním dokladem za svoji osobu, za přepravu spoluzavazadla nebo psa, je povinen zaplatit jízdné nebo přepravné a přirážku k jízdnému. Přirážka se stanovuje ve výši* ***1 500 Kč****.*

Na webových stránkách dopravního podniku je dále uvedeno, že bezplatnou přepravu mají:

- ***děti od 6 do 15 let*** *v tarifním pásmu 1. Most, a to jen v období od 1. září do 30. června, přičemž cestující musejí mít trvalý pobyt na území města Mostu*
- ***doprovod dětského kočárku*** *v tarifním pásmu 1. Most, přičemž bezplatná přeprava platí jen pro jednu doprovázející osobu (zákonného zástupce) a doprovázené dítě v kočárku nesmí být starší než tři roky*
- ***cestující ve věku 65–69 let a nad 70 let*** *v tarifním pásmu 1. Most*

Dopravní podnik měst Mostu a Litvínova, a. s., http://www.dpmost.cz/podminky

„Tvrzení a domněnky, že nepřizpůsobiví obyvatelé a Romové cestují v městské hromadné dopravě zdarma, jsou zcela chybné a neopodstatněné! Dopravní podnik se od těchto tvrzení distancuje, jelikož se nezakládají na pravdě."

Marcel Dlask, ředitel Dopravního podniku měst Mostu a Litvínova;
http://www.homerlive.cz/zpravodajstvi/maji_romove_mhd_a_taxiky_zadarmo_je_to_nebezpecna_lez_brani_se.html

CO NA TO AUTORITY?

„Podobné nepravdy se mezi lidmi bohužel šíří, k letité fámě, že mají někteří občané taxi zadarmo, se nedávno přidala další fáma – o bezplatném vstupu na mostecké koupaliště Aquadrom. V článku, který jste nám zaslala, jsou bohužel i další lživé informace, týkající se městské hromadné dopravy. Město Most nikomu neproplácí jízdné v taxi, ani vstup na koupaliště. Úlevy v městské hromadné dopravě mají v Mostě děti do 15 let a senioři, jsou tedy určeny věkem, žádným jiným měřítkem!"

Mgr. Jaroslava Boudová, tajemnice magistrátu; http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/most-za-nikoho-neplati-taxi-ani-vstup-na-koupaliste-romove-nemaji-ani-zadnou-vyhodu-v-mestske-doprave

„Není například pravda, že nepřizpůsobivé skupiny obyvatel mají zdarma městskou hromadnou dopravu v Mostě. Úlevy v městské hromadné dopravě mají pouze mostečtí žáci školou povinní v době školního roku, tedy děti do 15 let a to v době od září do června, a senioři ve věku od 65 let. Žádné jiné měřítko se nezohledňuje."

mluvčí města Most Alena Sedláčková, http://www.e-mostecko.cz/zpravy/most/2754-na-pravou-miru-mesto-most-reaguje-na-nepravdy-a-famy-ohledne-taxiku-a-vstupu-zdarma-nasich-spoluobcanu

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Samozřejmě je možné, že někteří revizoři někdy někoho nekontrolují. Ať už k tomu mají jakýkoliv důvod, jedná se o konání konkrétního jedince; žádný zákon ani vyhláška, které by revizorům ve kterémkoliv městě České republiky nakazovaly nekontrolovat Romy či sociálně nepřizpůsobivé, neexistují – viz přepravní řády jednotlivých společností, v nichž je jasně uvedeno, které skupiny obyvatel mají nárok na jízdné se slevou či zdarma.

Romové mohou chodit zdarma do bazénu či na koupaliště, mají zdarma taxíky a neplatí v nemocnici

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Cikáni mají volný přístup do bazénu, neplatí v nemocnici. Když tvrdí opak, je to lež. Já jsem v důchodu a přivydělávám si úklidem. Když se mi něco stane, tak mi nikdo nepomůže."

http://decinsky.denik.cz/zpravy_region/system-je-nespravedlivy-tvrdili-ucastnici-protestu-20130824.html; 24. 8. 2013

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Všichni Romové mají zdarma vstup na koupaliště, nemusejí platit v nemocnici.

CO NA TO AUTORITY?

„Lidé, kteří byli uznáni za osoby v hmotné nouzi a pobírají některou z dávek pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení nebo mimořádnou okamžitou pomoc), jsou podle zákona o veřejném zdravotním pojištění zbaveni pouze povinnosti úhrady regulačních poplatků. Avšak tento ani jiný zákon je nezbavuje povinnosti hradit samotné léky! Pokud by si šel pro léky, které jsou hrazeny pacientem – nebo kde je spoluúčast pacienta, pak musí tyto peníze zaplatit jako každý jiný! Na základě informací ministerstva zdravotnictví má lékař možnost každou nemoc řešit lékem bez doplatku. V případě, že takovýto lék není možné ze zdravotních důvodů předepsat, může příslušná zdravotní pojišťovna uhradit ve výjimečných případech zdravotní péči, jinak zdravotní pojišťovnou nehrazenou, je-li její poskytnutí z hlediska zdravotního stavu pojištěnce jedinou možností. Výše uvedené poskytnutí zdravotní péče je ve většině případů vázáno na předchozí souhlas revizního lékaře. Text řetězového e-mailu tuto skutečnost překrucuje ve smyslu‚Já zaplatil 500 – on nic'. Tak to prostě není! I příjemce dávky by musel těch 500 Kč mínus poplatek za recept zaplatit."

Mgr. Viktorie Plívová, vedoucí tiskového oddělení
a tisková mluvčí Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
http://www.hoax.cz/hoax/sok-v-lekarne---kdo-nemusi-platit-za-leky/

A CO NA TO AUTORITY?

Výše uvedená citace čtenáře se sice vztahuje k Děčínu, ale obdobné výroky se vyskytují i v jiných námi mapovaných lokalitách, jedná se tedy o ilustrační otázku. Tyto nepravdivé informace se šíří rovněž formou tzv. hoaxů. Níže uvádíme odpovědi z per zástupce společnosti, představitele města a zaměstnance MPSV na podobné námitky.

„Všichni zaměstnanci Technických služeb města Mostu, a. s., a jejich rodinní příslušníci (děti, manžel/ka) mají dle kolektivní smlouvy po předložení zaměstnanecké průkazky s fotografií vstup na Aquadrom a další zařízení společnosti zdarma. Průkazka opravňuje k bezplatnému vstupu. Všechny ostatní služby v areálech jsou i pro naše zaměstnance za úhradu. Technické služby jsou jedním z velkých zaměstnavatelů občanů z romské komunity, což může vyvolávat mylný dojem, že určitá skupina občanů města má na Aquadrom bezplatný vstup."

Jan Syrový, ředitel Technických služeb města Mostu – provozovatel Aquadromu,
http://www.homerlive.cz/zpravodajstvi/maji_romove_mhd_a_taxiky_zadarmo_je_to_nebezpecna_lez_brani_se.html

„Město Most skutečně nikomu neproplácí taxi ani – až na uvedené výjimky, kterými jsou děti a senioři – jízdné v městské hromadné dopravě. Není rovněž pravdou, že nepřizpůsobiví mají vstup na Aquadrom zdarma. Tyto informace, ať už se šíří ústní formou nebo po internetu či e-maily, jsou nejen lživé, ale navíc velmi nebezpečné, protože přispívají k eskalaci sociálního napětí v naší společnosti."

mluvčí města Mostu Alena Sedláčková,
www.e-mostecko.cz/zpravy/most/2754-na-pravou-miru-mesto-most--reaguje-na-nepravdy-a-famy-ohledne-taxiku-a-vstupu-zdarma-na-sich-spoluobcanu

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Volné vstupenky do bazénu či na koupaliště (popřípadě na další sportoviště, například zimní stadiony) bývají dávány jako benefity zaměstnancům například technických služeb města, které bývají správci těchto rekreačních a sportovních zařízení. Benefity jsou dávány zaměstnancům například ve formě volných vstupů do vybraných zařízení nebo formou tzv. Flexi Passů. To, zda se pak jedná o celoroční volný vstup pro všechny členy rodiny (přičemž se v tomto případě vždy myslí manžel/ka a děti), či o poukazy na omezený počet vstupů, záleží již na konkrétním zaměstnavateli. Fáma o tom, že není potřeba, aby Romové platili poplatky za léky, je pak takzvaným hoaxem, jejž vyvrací mluvčí MPSV. Romové jízdy taxíky zdarma nemají. Z jakého důvodu je pro Romy naopak výhodné zaplatit si za odvoz nákupu taxi, je vysvětleno na webových stránkách kampaně HateFree, a to konkrétně následovně:

„Většina rodin v Česku minimálně jednou měsíčně zajede na velký nákup do některého ze supermarketů, kde na rozdíl od nakupování v menších obchodech ušetří i několik set až tisíc korun. Většina na takové nákupy logicky jezdí autem. Ne všichni ale auto mají, proto na takový nákup, pokud je supermarket vzdálený i více než 5 km, využijí taxík. O to spíš, když je jízdné vyjde jen o pár korun dráž, než kdyby využili MHD.

Příklad 1

Většina obyvatel sídliště Chanov jezdí do mosteckého Tesca. Zjistili jsme proto ceny obousměrné jízdy pro 4 osoby.
MHD – 136 Kč (17 Kč za osobu, jedna cesta) http://jizdnirady.idnes.cz/most/spojeni/
Taxi – 160 Kč (80 Kč za celou skupinu, jedna cesta) http://taximost.cz/
Rozdíl činí 24 Kč."
Zdroj: http://www.hatefree.cz/myty-a-fakta/hejtomat/cikani-si-z-nasich--dani-muzou-dovolit-jezdit-na-nakupy-taxikem-a-my-tahame-tasky-v-ruce-a-pesky

Romové a sociálně nepřizpůsobiví nemusejí platit poplatky za odpady

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„Jasně z nás to dostanete, ale platí to i RÓMSKÁ MENŠINA? Určitě na to dostávají dávky, tudíž to jde opět z našich daní a ještě nám sem navezou‚Célio' odpad."

FB, Město Litvínov, 23. 5. 2014

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Romové nemusejí platit za svoz odpadů, respektive dostávají na platbu od státu zvláštní dávky.

CO NA TO ZÁKON?

Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích:

§ 10b

(1) Poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů platí a) fyzická osoba, 1. která má v obci trvalý pobyt.

(2) Za fyzické osoby tvořící domácnost může poplatek platit jedna osoba. Za fyzické osoby žijící v rodinném nebo bytovém domě může poplatek platit vlastník nebo správce. Osoby, které platí poplatek za více fyzických osob, jsou povinny obecnímu úřadu oznámit jméno, popřípadě jména, příjmení a data narození osob, za které poplatek platí.

(3) Poplatek se platí obci, na jejímž území je fyzická osoba hlášena k pobytu, nebo obci, na jejímž území se nachází stavba určená k individuální rekreaci, byt nebo rodinný dům.

(5) V případě změny místa pobytu fyzické osoby, změny vlastnictví stavby určené k individuální rekreaci, bytu nebo rodinného domu v průběhu kalendářního roku, se poplatek platí v poměrné výši, která odpovídá počtu kalendářních měsíců pobytu nebo vlastnictví v příslušném kalendářním roce. Dojde-li ke změně v průběhu kalendářního měsíce, je pro stanovení počtu měsíců rozhodný stav k poslednímu dni tohoto měsíce.

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Možnost obcí vybírat za poplatky odpady je stanovena zákonem č. 565/1990 Sb. o místních poplatcích; konkrétní výše je pak určena ve vyhlášce dané obce. Problematikou, která by se momentálně měla změnit díky novele zákona, je zadluženost nezletilých dětí, jejichž rodiče za ně poplatek za odpady neplatí.

Sociální služby jsou většinou jen pro Romy

DOČETLI JSME SE, ŽE...

„A co třeba zřídit poradnu pro důchodce, kteří nevyjdou s penzí a žijí‚na rohlících', nebo pro matky samoživitelky, které přijdou o práci a jsou na tom podobně? To ne, tyhle skupiny nikoho nezajímají, budeme dál radit narkomanům, jak bezpečně aplikovat a početným Romským rodinám, jak se zbavit dluhů, které nasekaly..."

http://mostecky.denik.cz/diskuse/sluzby-primo-v-jame-lvove-v-jano-ve-otevrou-protidrogovou-poradnu.html; peters, 30. 11. 2014

...COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE...

Sociální služby jsou poskytovány jen Romům.

CO NA TO ZÁKON?

Předpis č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách

§ 2 Základní zásady

(1) Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (§ 37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.

(2) Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležité kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

To, zda je služba poskytována zdarma, či za úplatu, se pak liší službu od služby, a zároveň se zde zřizovatel opět musí řídit zákonem. Bez úhrady nákladů jsou poskytovány tyto služby: a) sociální poradenství, b) raná péče, c) telefonická krizová pomoc, d) tlumočnické služby, e) krizová pomoc, f) služby následné péče s výjimkou základních činností poskytovaných podle § 64 odst. 3, g) sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, h) sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, i) terénní programy, j) sociální rehabilitace s výjimkou základních činností poskytovaných podle § 70 odst. 3, k) sociální služby v kontaktních centrech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, l) služby sociálně terapeutických dílen s výjimkou základní činnosti poskytované podle § 67 odst. 2 písm. b), m) sociální služby intervenčních center (§ 60a).

MY SI MYSLÍME, ŽE...

Sociální službu může využívat každý, kdo spadá do cílové skupiny služby (senior, osoba bez přístřeší, osoba v krizi apod.), přičemž cílová skupina nesmí být specifikována na základě etnicity, národnosti či náboženského a politického vyznání. Jedním z kritérií je rovněž místní příslušnost, avšak toto neplatí u základního poradenství, které je pracovník služby povinen poskytnout zájemci o službu vždy.

Nedůvěra či nechuť využívat podpory a pomoci sociálních služeb na straně ne-Romů a lidí nežijících v sociálně vyloučených lokalitách může být dána obavou ze stigmatizace. Dal by se zde použít tzv. Thomasův teorém – lidé předpokládají, že většinovou klientelou sociálních služeb jsou Romové, a sami nechtějí sociálních služeb využít z obavy před stigmatizací, čímž se do jisté míry a u určitých služeb skutečně může stát, že většinovou klientelou jsou Romové, a to i přesto, že členové majoritní společnosti si stěžují, že „pro ně" žádné služby nejsou, a přitom by je potřebovali anebo vědí o někom, kdo by je uvítal.

Další informace k tématu:

- ***Výsledky analýzy dat o zadlužení v Děčíně*** *– dostupné zde: http://centrumspot.cz/vysledky-analyzy-dat-o-zadluzeni-v-decine/*
- ***Metodika*** *– vytváření sítí dluhového poradenství – dostupné zde: http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/metodiky-a-manualy-dobrych-praxi-asz-2014/vytvareni-siti-dluhoveho-poradenstvi-metodika-besedova-m-asz-2014/download*

Nepracující Romové dostávají od státu nepřiměřeně vysoké „dávky a příspěvky“, na něž mají na rozdíl od ne-Romů nárok

DOČETLI JSME SE, ŽE…

„Proč jezdí taxíkem? Protože stát jim dává tak vysoké dávky a podporu (také mají hodně dětí a na ty všechny stát dává horem dolem, a čím víc stát dává, tím více budou mít dětí), že si z vysokých dávek mohou dovolit tak velké nákupy, že se přece nebudou vláčet pěšky s taškami jako my všichni ostatní, ne? Otázky, zda mají Romové, na rozdíl od ne-Romů něco zadarmo, považuji za hloupé nebo provokativní. Jinak jsou namístě otázky, proč se tak vláda a parlament chová? Proč jsou dávky a podpora tak velké, že nemotivují k práci? Stačí málo, minimalizovat, ale to víme my a zákonodárci se tváří, jakoby se nikdy nesetkali s problémy s cikány (tedy s těmi nepracujícími a žijícími pouze na státní útraty).“

Zdroj: Co na to město?, Homér, 19. 6. 2014,
Hana Jeníčková, úřadující primátorka města Mostu

…COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE…

Stát podporuje (nepracující) Romy dávkami státní sociální podpory a dávkami pomoci v hmotné nouzi v takové výši, že si žijí lépe než ti, kteří chodí do práce, přičemž dobrým zdrojem pro získání peněz je vysoký počet dětí.

CO NA TO ZÁKON?

Výše a nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi stanoví zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Mezi dávky pomoci v hmotné nouzi patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

§ 1

(1) Tento zákon upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek1) fyzickým osobám (dále jen „osoba“), které se nacházejí v hmotné nouzi, prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi (dále jen „dávka“).

§ 5 Okruh oprávněných osob

(1) Na příspěvek na živobytí a na doplatek na bydlení má nárok při splnění tímto zákonem stanovených podmínek a) osoba, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu podle zvláštního právního předpisu

7) nebo která má na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštního právního předpisu

7a) a to pokud má bydliště na území České republiky.

Částka životního minima pro dospělou osobu na jeden měsíc činí 3 410 Kč. Výše existenčního minima je 2 200 Kč. Celková částka, kterou domácnost může získat, však není rovna výše uvedeným částkám vynásobeným počtem členů domácnosti. Pokud jedinec žije v domácnosti sám, je výše životního minima rovna částce 3 410 Kč. Pokud je v domácnosti více lidí, řídí se výpočet dle tabulky níže:

Částka životního minima za měsíc:

Pro jednotlivce	3 410,–
Pro první osobu v domácnosti	3 140,–
Pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830,–
Pro nezaopatřené dítě ve věku:	
do 6 let	1 740,–
6–15 let	2 140,–
15–26 let (nezaopatřené)	2 450,–

Rodina-domácnost však uvedenou částku nemusí dostat v plné výši, konečná částka se odvíjí od příjmu rodiny, do kterého se kromě výplaty z výdělečné činnosti řadí i některé dávky státní sociální podpory (například přídavek na dítě či rodičovský příspěvek) – více zde: http://www.mpsv.cz/cs/11852

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné.

Porodné je *„dávka poskytovaná v závislosti na výši příjmu, kterou se rodině s nízkými příjmy jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního nebo druhého živého dítěte. (…) Porodné náleží ženě, která porodila své první nebo druhé živé dítě. (…) Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.“* Jedná se tedy o jednorázový příjem, který nezíská domácnost, v níž matka porodila třetí a další živé dítě.

Rodičovský příspěvek je určen jen nejmladšímu dítěti v rodině do 4. roku věku – pokud se tedy matce narodí druhé dítě, tak i přesto, že první ještě nedosáhlo čtyř let, bude rodičovský příspěvek vyplácen jen na nejmladší dítě, a to bez ohledu na skutečnost, že rodiči nebyla vyčerpána celá výše rodičovského příspěvku (maximálně výše rodičovského příspěvku bez ohledu na délku čerpání činí celkem 220 000 Kč). Lidem, kteří jsou v situaci hmotné nouze, je rodičovský příspěvek vyplácen ve výši 7 600 Kč měsíčně do konce 9. měsíce věku dítěte a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte. Přídavek na dítě má pevně stanovenou výši a liší se dle věku dítěte – viz zde: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

MY SI MYSLÍME, ŽE…

Zákon jasně stanovuje, za jakých podmínek má dotyčný jedinec či domácnost nárok na dávky v hmotné nouzi či dávky státní sociální podpory. Nárokovost či nenárokovost a konečná výše vyplývá ze zákonem ustanovených norem. Jedinou výjimkou je tzv. mimořádná okamžitá pomoc (MOP) – zde do značné míry záleží na pracovnici/pracovníkovi odboru hmotné nouze, zda shledá žádost o dávku jako oprávněnou, či nikoliv.

Další informace k tématu:

- ***Kdy se práce vyplatí? Analýza ekonomických motivací k zaměstnání*** *– dostupné zde: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EFSdbVLws1EJ:www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-zamestnanost/kdy-se-prace-vyplati-vytah-ze-studie-mkc-2014/download+&cd=1 & hl=cs & ct=clnk & gl=cz*

Probíhá v České republice masově řízená migrace Romů (v rámci ČR i ze zahraničí)? A můžou za „problémy“ jen nově příchozí Romové?

DOČETLI JSME SE, ŽE…

Dočetli jsme se, že. „Se starousedlíky romské národnosti žijeme úplně v klidu a souladě bez jakýhkoli problému a myslím že i oni to tak vidí ale jestli nám do obce zaprděný pražáci nastěhují lidi co nechtěj ctít zákony a pořádek nastane tu peklo to je snad všem jasné.“

Zdroj: www.e-mostecko.cz/zpravy/most/2480--zastupitele-obrnic-odvolali-z-funkce-radniho--lezala-porusil-dohodu-o-prodeji-bytu

„Vzhledem k plánované likvidaci všech romských osad na Slovensku, čeká nás tak i tak invaze. (…) V příštím roce až Slováci uplatní svou novelu stavebního zákona a všichni obyvatelé osad se budou muset pohnout, čeká nás katastrofa.“

http://ustecky.denik.cz/diskuse/lidem-na-klisi--se-ulevilo-kolej-univerzita-zatim-neprodala.html; Dafne, 1. 7. 2014

…COŽ JINÝMI SLOVY ZNAMENÁ, ŽE…

Problémovým prvkem jsou výhradně nově příchozí romské rodiny a jedinci. Média, politici a následně obyvatelé často zdůvodňují údajně zhoršenou situaci v regionu rovněž tím, že dochází k (řízené) migraci romského a sociálně nepřizpůsobivého obyvatelstva z celého Česka a Slovenska do určitých regionů v ČR, přičemž mezi cílové „destinace“ patří i města Mostecka a Ústecka.

A CO NA TO DATA ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU A MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY?

V grafu je zachycen vývoj počtu cizinců slovenské národnosti na území České republiky od roku 2004 do roku 2014. Je patrné, že jejich počet poměrně stabilně roste, výjimkou byly roky 2009 a 2010, tedy období tzv. ekonomické krize. Z toho lze usuzovat, že důvodem pro pobyt v ČR bylo často zaměstnání, přičemž následkem snížené možnosti sehnání práce mohl být úbytek cizinců slovenské národnosti na našem území.

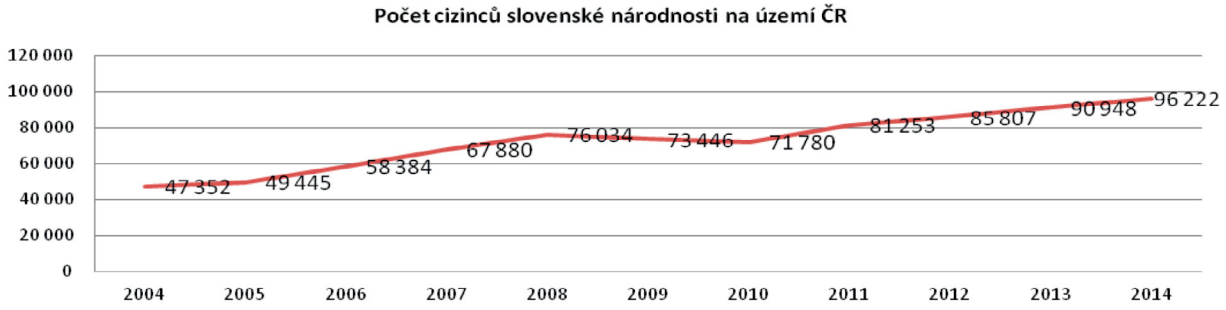

V roce 2013 se do Ústeckého kraje přistěhovalo celkem 6 978 lidí (z toho 30 % tvořili cizinci), z kraje se vystěhovalo 7 405 lidí (tedy o 427 více). V roce 2014 se pak do kraje přistěhovalo 7 229 lidí (z toho 31 % cizinců), vystěhovalo se 7 823 (tedy o 594 více). Jak je z dat patrné, došlo mezi roky 2013 a 2014 skutečně k nárůstu počtu přistěhovalých osob (v roce 2014 se do kraje přistěhovalo o 3,4 % více lidí než v roce 2013), nejedná se však o nijak markantní nárůst.

CO NA TO STUDIE?

KAFKOVÁ, J., SOKÁČOVÁ,L. a SZÉNÁSSY, E. Analýza migračních trendů na Šluknovsku. Varnsdorf, Rumburk, Jiříkov, Krásná Lípa a Šluknov. *Leden 2012. 108 str. (dostupné na: http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-sluknovsko/analyza-migracnich-trendu-na-sluknovsku-kafkova-j-sokacova-l-szenassy-e-2012/download) „Jelikož migrace slabších či romských obyvatel není nijak systematicky sledována, zaměřily se autorky na analýzu dat, jež alespoň částečně zachycují pohyb sociálně a ekonomicky slabšího obyvatelstva – data z evidence Úřadu práce, evidence spisů o pomoci v hmotné nouzi, evidence Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a evidence příchodů a odchodů děti do konkrétních škol a z nich. Autorky na základě analýzy dat zjistily, že převažuje migrace interní (69 %), v odchodech je pak o desetiny procent vyšší odchod mimo region."*

Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR

V analýze se uvádí, že „oproti roku 2006 přibylo sociálně vyloučených lokalit – nejčastěji vinou přirozeného sestěhování (51 %) či řízeného sestěhování, často vinou pronajímatelů (35 %). Poměrně marginální úlohu ve formování sociálně vyloučených lokalit sehrává role migrace ze Slovenska, která sice byla zaznamenána ve 20 % všech lokalit, ale v relativně malé míře."

Situační analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Litvínova se zaměřením na sídliště Janov

Řízené sestěhování vinou pronajímatelů: „Novým prvkem je, že jde často o rodiny a domácnosti z lokalit nejen mimo Litvínov, ale i mimo region Mostecka. Objevují se zde první sociálně slabé rodiny z Kladna, Prahy, Loun a dalších větších i menších měst Čech i Moravy. Tyto rodiny nabyly dojmu – nutno říci, že za aktivního přispění přesvědčovacích taktik majitelů zprivatizovaných nemovitostí a důvěru budící prezentace obchodníků s realitami – že v bytech, které aktuálně obývají, nebudou schopny uhradit stále vzrůstající náklady na bydlení (a často už měly velké dluhy), a upřednostnily proto nabídku okamžitého a v podstatě snadného řešení. Získaly byt v nové lokalitě, navíc často s okamžitým vyplacením „odstupného" či zahlazením dluhu. Nezřídka toto bylo spojeno s tím, že reality obchodující subjekt zaplatil v novém bytě novému nájemníkovi nájem na několik měsíců dopředu, aby tento získal nájemní smlouvu s majitelem. Je dáno především nízkým vzděláním členů těchto rodin, že nepromýšleli dlouhodobé důsledky, jaké takový krok na jejich situaci bude mít – stávalo se, že rodiny viděly Janov poprvé v den stěhování. Uvolněné „odkoupené" byty v původních lokalitách pak realitní kanceláře výhodně zhodnotily či je majitelé užili dle své úvahy."

MY SI MYSLÍME, ŽE...

- Vnitrostátní migrace je jevem vyskytujícím se u všech obyvatel bez ohledu na jejich etnickou/národnostní příslušnost či socioekonomickou situaci. Kromě řady pozitiv s sebou migrace obyvatelstva nese rovněž řadu negativ, jako je právě narušení sousedských vztahů, respektive situace, kdy tyto vůbec nevznikají. Není vzácností, když se obyvatelé jednoho paneláku, natož celé ulice, vzájemně neznají. A chování lidí, které známe, s kterými komunikujeme a kteří pro nás do jisté míry přestali být cizím/neznámým prvkem, je pro nás vždy pochopitelnější, jsme ochotni řadu věcí akceptovat či odpustit. Pokud tomu však takto není, mohou být neřešitelným problémem i hlučnější děti.

- Díky dichotomii hodný starousedlík versus zlý příchozí může být každá nová romská rodina vnímána jako možné riziko, čímž je pro ni logicky ztíženo začlenění se do komunity, která od počátku „vysílá negativní signály". Každé jednání takové rodiny může být vnímáno značně kriticky i s ohledem na očekávání ostatních obyvatel. Očekávání mohou být založena na základě osobně získané negativní zkušenosti i na základě kolujících mýtů. Často platí, že aby byl Rom přijat jako slušný obyvatel, musí být mnohem slušnější než běžný ne-Rom.

Další informace k tématu:

- ***Demografická příručka ČSÚ 2013*** *– dostupná zde: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2013-hjxznso9ab*
- ***Informativní přehledy cizinců se zaevidovaným přechodným či trvalým pobytem na území České republiky*** *– data dostupná zde: http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d*
- ***Statistická ročenka Ústeckého kraje 2014*** *– dostupná zde: https://www.czso.cz/csu/czso/4-obyvatelstvo1893*
- ***Analýza migračních trendů na Šluknovsku*** *– dostupná zde: http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-sluknovsko/analyza-migracnich-trendu-na-sluknovsku-kafkova-j-sokacova-l-szenassy-e-2012/download*
- ***Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*** *– dostupná zde: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf*
- ***Situační analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Litvínova se zaměřením na sídliště Janov*** *– dostupná zde: http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open & 2009 & 03-23*
- ***Vnitřní stěhování podle typu stěhování v letech 1960–2013*** *– dostupné na https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2013-hjxznso9ab*

S tematikou mýtů úzce souvisí kategorie *hate speech*, nenávistných verbálních projevů. Důvěra lidí v nepodložené zprávy (mýty) týkající se života Romů v České republice vede k nekritickému akceptování zpráv, ve kterých jsou Romové popsaní jako nositelé negativních vlastností, viníci všech společensky patologických jevů a zvýhodňovaná skupina. Důsledkem tohoto stavu je pak masově šířená *hate speech*.

6 NENÁVISTNÉ PROJEVY V DISKUSÍCH ANALYZOVANÝCH ČLÁNKŮ

V monitorovaném období (rok 2014) jsme se zaměřili rovněž na projevy již zmíněné *hate speech*. Jedná se o slovní projevy, jejichž cílem je ponížit či urazit jedince či skupinu osob na základě barvy pleti, národnosti, sexuální orientace, náboženství apod. Dále se jedná o projevy, které vyzývají k likvidaci daného jedince či skupiny osob, případně k ublížení zmíněným.

Zaměřili jsme se na vyhledávání projevů *hate speech*:
a) v analyzovaných periodicích,
b) v diskusích pod internetovými články online verzí zkoumaných periodik,
c) na facebookových stránkách (oficiálních i neoficiálních) sledovaných měst.

6.1 VÝSKYT *HATE SPEECH*

Jen minimální množství nenávistných projevů se nacházelo v tištěných periodicích, naprostá většina jich byla obsažena v diskusích, a to nejen v diskusích pod články, které se explicitně týkaly Romů či osob sociálně vyloučených, ale také pod těmi, kde nebyli ani jedni zmíněni. Šlo o:

a) texty, které se zabývaly nějakým negativním jevem (bez přímé návaznosti na Romy a sociálně nepřizpůsobivé jako viníky; například články o kriminalitě nebo o kvalitě života ve městě či regionu:

„Je pravda že nezaměstnaní romové a cikáni jsou pologramotní, nevyučení, nemají žádnou školu, a jsou dost tlustí. Jenom hlupák by je zaměstnal. Bude nejlepší když z nich budou asistenti MP, to platí stát. Nejsme chudá země.[70]*"*

b) texty, ve kterých byli občané města informováni o aktuální události či jevu, které se ve městě odehrávají, ať už se jedná o negativní, či pozitivní zprávu; například články informující o datu platby za svoz odpadů, otevření letního koupaliště či informace o MHD:

„Autobusy by měly desinfikovat po té cikánské verbeží každé ráno než vyjedou do ulic!!!"[71]

c) texty, které informovaly o výskytu zvířat (např. divoká prasata):

„Je jich moc, jsou přemnoženi. A rodí se další, a stát to podporuje. Stačí se podívat do zadní části rolejbusu č. 57, 62."[72]

Rozsáhlé diskuse obsahující značný počet nenávistných projevů se téměř vždy objevují u textů, které se zabývají sociální problematikou, kriminalitou, nezaměstnaností, protiromskými pochody, romskou integrací apod. V *hate speech* se často odráží stereotypizace Romů a je tak do značné míry jejím důsledkem. *Hate speech* vychází rovněž z fám, které mezi lidmi kolují; je manifestací rasismu a xenofobie vyskytující se u části společnosti. To je dobře patrné právě u diskusí pod články, které se netýkají Romů, avšak v nichž je diskutujícími za pachatele vždy označen Rom (média nám to sice zatajují, ale my přece víme, kdo tohle dělá).

70 http://ustecky.denik.cz/diskuse/ustecko-je-pro-zivot-nejhorsi-tvrdi-pruzkum.html, gadžo, 5. 1. 2014

71 ustecky.denik.cz/diskuse/chytre-zastavky-uz-pristi-rok-ohlasi-odjezdy-busu-zpozdeni-a-nehody.html, 12. 6. 2014, lokaj

72 ustecky.denik.cz/diskuse/pozor-cunici-se-uz-stehuji.html, brník, 14. 11. 2014

6.2 KATEGORIE *HATE SPEECH*

Námi zachycené projevy *hate speech* jsme rozdělili do následujících kategorií:

- **Otevřená verbální agrese**, kdy autoři projevů vyzývají k násilí či ublížení Romům, popřípadě jsou nadšeni z jakéhokoliv neštěstí, které příslušníka či příslušníky romské menšiny postihlo.

- **Vnímání Romů jako negativního elementu ve společnosti**; tedy jako někoho, kdo společnosti škodí už jen svou existencí a kdo je původcem negativních (sociopatologických) jevů ve společnosti. V této kategorii se často objevuje názor, že Romové sem nepatří, nejsou Češi jako „my", jsou cizím elementem.

- **Ponižování a vysmívání se Romům**; nadávky a dehumanizace Romů, degradace romské kultury a jejich projevů.

- **Negace (pro)romských aktivit**, tedy aktivit zamřených na Romy či socioekonomické slabé, případně aktivit cílených do míst, kde zmíněné skupiny obyvatel žijí. Tyto aktivity jsou vnímány jako zbytečné, realizované na úkor aktivit pro ne-Romy

GRAF č. 7 KATEGORIE PROJEVŮ *HATE SPEECH* A JEJICH ZASTOUPENÍ

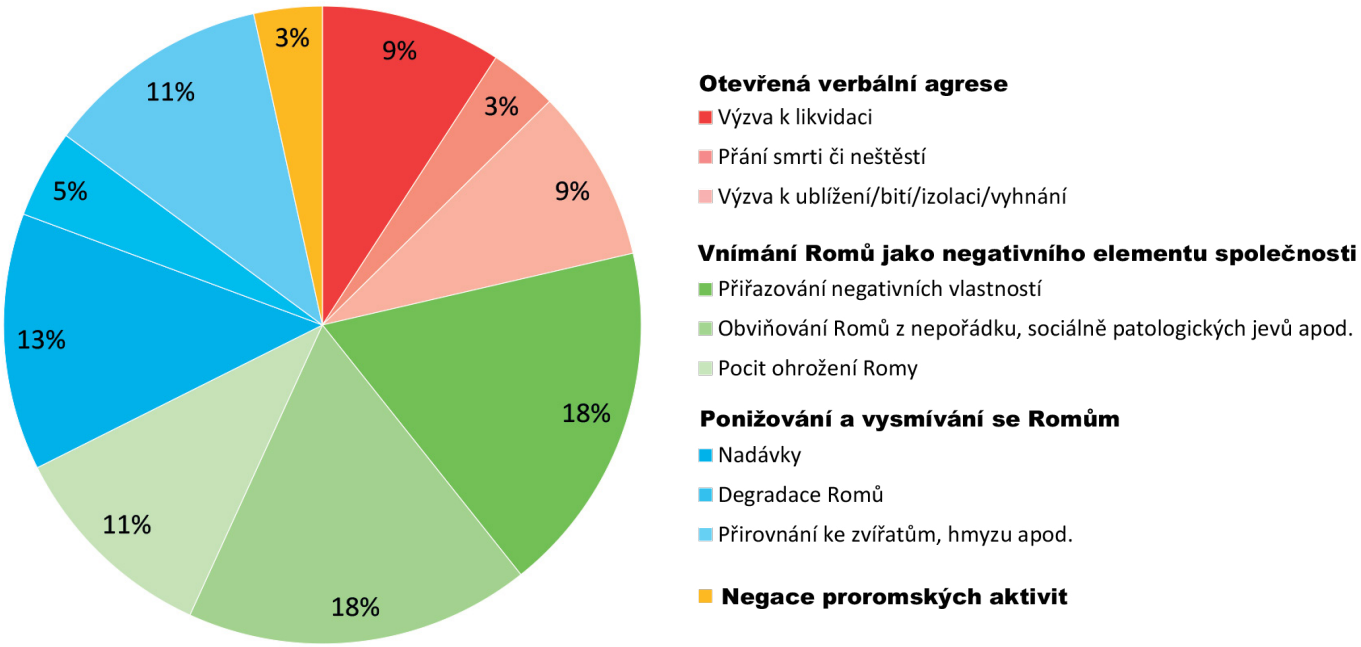

KATAEGORIE		PŘÍKLAD	KOMENTÁŘ	VÝSKYT (celkový počet projevů *hate speech*: 491)
Otevřená verbální agrese	Výzva k likvidaci	*„Hodte tam bombu. Akorat parazitujou!“* [73]		21 %
	Přání smrti či neštěstí	*„Já bych to neviděl tak černě. Tenhle nebožák zavinil smrt jedince ze stejné tlupy, navíc to byla samička, která mohla dál obohacovat jejich genofond…2:0 pro nás?“* [74]	radost z neštěstí, které se přihodilo (domnělému) příslušníku či skupině z romské minority, či z jeho/jejich smrti	
	Výzva k ublížení/bití/izolaci/vyhnání	*„Prijet v noci a cikany zkopat a vyhodit z mesta na skladku“* [75]		
Vnímání Romů jako negativního elementu ve společnosti	Přiřazování negativních vlastností	*„lepší rasita a slušně makat než parazitovat na ostatních to dělají jen cikáni.“* [76]	označení všech Romů jako nositelů určité negativní vlastnosti (která je jim domněle kulturně či geneticky daná)	46 %
	Obviňování Romů (z nepořádku, sociálně patologických jevů apod.)	*„Tak to je, normální lidi musí do práce a oni lezou na cizí pozemky a kradou.“* [77]		
	Znechucení a pocit ohrožení Romy (vysmívají se nám, musíme je vyhnat z obchodů apod.)	*„ne asi to je nas domov ne jejich,jestli se neumej chovat tak at tahnou do prdele uz konecne jenom problemy snima a jeste ktomu na ne musime makat co je to za spravedlnost?!“*[78]	Romové jako bezpečnostní riziko; Romové jako osoby, které nám upírají naše práva, narušují náš každodenní život	
Ponižování a vysmívání se Romům	Nadávky	*„Pak nemáme bejt rasisti. Zmrdi černý. Ani se nemusí psát ze to sou negři a stejně vím ze sou když se jich jde ‚opalovat‘ 16. Bubáci.“*[79]		29 %
	Degradace Romů (jazyk, kultura)	*„Výuka romštiny? Boží… Takže za chvíli nebudou tim odpornym primátim jazykem mluvit jen ty tmavý děcka.“*[80]	romský jazyk a kultura jsou považovány za „primitivní“, nepřinášející a nevytvářející nic pozitivního	
	Přirovnání ke zvířatům, hmyzu apod.	*„Prasata opustili prasečák a kam šli?Devastovat jinej prasečák? Fuj humus.Nechápu existenci těchto tvorů.“*[81]		
Negace (pro)romských aktivit	http://ustecky.denik.cz/diskuse/zlodej-kovu-jde-po-zriceni-domu-a-smrti-zeny-na-5-let-do-vezeni.html	*„to víš, že jo, ty parazitní „neziskovko“ - právě ty „neziskovky“ cikánský problém zhoršují, i pro samotné cikány, je na čase rozehnat všechny ty destruktivní „agentury“ v žoldu sóroše (nebo rovnou cia, jako člověk v plísni) - jako to udělali v Rusku pro zachování své civilizace.“*[82]		4 %

73 *fb - e-mostecko - reakce na: http://www.e-mostecko.cz/zpravy/most/1635-video-mostecky-pracak-zaziva-obrovsky-naval-zadatelu-o-davky*, 15. 1. 2014, Petr Václavík

74 *http://ustecky.denik.cz/diskuse/zlodej-kovu-jde-po-zriceni-domu-a-smrti-zeny-na-5-let-do-vezeni.html*

75 *http://ustecky.denik.cz/diskuse/stat-ma-podle-ombudsmanky-pomoci-mestum-s-vyloucenymi-lokalitami.html*, Hans, 2. 7. 2014

76 *FB Varnsdorf, 25. 11. 2014, Tomáš Šebek*

77 *FB Naše Trmice*, 14. 10. 2014, Petr Fonderton

78 *FB Varnsdorf, Czurytekcz Topsecret*, 31. 12. 2013

79 *http://www.e-mostecko.cz/zpravy/litvinov/2602-straznici-kontroluji-koupaliste-od-koldomu-museli-vykazat-vulgarni-zenu-a-patnact-clenu-jeji-rodiny*, Kódl Pátků, 26. 2. 2014

80 *FB Ústí a okolí; vlákno pod článkem Plán integrace Romů: podpora vzdělávání a rovný přístup k bydlení*; Fanda Korejs, 23. 2. 2015

81 *FB Deník Ústecko*, 28. 8. 2014, Kamil Ručka

82 *ustecky.denik.cz/diskuse/stat-ma-podle-ombudsmanky-pomoci-mestum-s-vyloucenymi-lokalitami.html*; sdg, 2. 7. 2014

Jak je z grafu č. 7 patrné, nejvíce projevů *hate speech* přiřazovalo Romům negativní vlastnosti, popřípadě je obviňovalo z vytváření nepořádku či označovalo za původce sociálně patologických jevů (po 18 %). Následovaly nadávky (13 %), přirovnávání ke zvířatům a zbavení lidskosti (11 %) a znechucení a pocit ohrožení (11 %).

Představa, že Romové nejsou lidé, normální lidé či lidé „jako my" (jde o zbavení lidskosti neboli dehumanizaci, která v naší analýze zastupovala 11 % všech verbálních projevů nenávisti), se přitom objevovala v řadě projevů fowlerovské ideologie kontradikce, ve kterých autor mluví o „nás" a o „Romech" či o „slušných lidech" a „Romech". V případech výzev k likvidaci jejich původci ujišťují případné odpůrce, že se nejedná o jednání proti lidskosti, jelikož Romové nejsou lidé. Dehumanizace určité skupiny lidí není něčím, co by lidské dějiny neznaly – dělo se tak například v minulém století v případě Židů, kteří byli mj. přirovnáváni ke vším.

„cigany je potreba vymytit z povrchu planety, nejsou to lide, je to jen infekce, takze humaniste muzou byt v klidu."[83]

Celá řada příspěvků je jazykově nesprávná, stylově nevhodná, vulgární; většina diskusních příspěvků pak je anonymní, lidé zde vystupují jen pod přezdívkou. V případě facebookových diskusí je anonymita limitována tím, jak silně zabezpečenou stránku dotyčný pisatel má; v případě některých diskusí lze vysledovat IP adresy diskutujících. Facebooková a „diskusní" anonymita však jedince nezbavuje odpovědnosti za jeho projevy a jednání ani hrozby trestního postihu. Řada námi zachycených příspěvků (včetně zde uvedených) by odpovídala skutkové podstatě některých trestných činů – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355) a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 365).

83 *http://ustecky.denik.cz/diskuse/hruzna-zkusenost-v-centru-vam-nikdo-v-nouzi-nepomuze.html; beze jména, 19. 4. 2014*

7

ZÁVĚREM

Jedním z cílů této analýzy je posloužit jako argument lidem, kterým tento stav věcí není lhostejný. Ve druhé a třetí kapitole jsme rozebrali mediální texty o Romech a na konkrétních příkladech ukázali, kde se jejich autoři dopouštějí chyb, kdy s informací (účelově) manipulují. Popisujeme, na co si dát při čtení mediálního sdělení pozor, abychom se nedopouštěli přejímání nepravdivých informací či mylných závěrů. Čtvrtá kapitola se pak konkrétně zabývá užíváním slova Rom v mediálních sděleních a mj. vysvětluje, proč je pro novináře „výhodné" psát o Romech spíše negativně.

V páté kapitole jsou shromážděny námi zjištěné mýty o Romech, které se v analyzovaných mediálních sděleních či v diskusích pod nimi vyskytovaly. K jednotlivým mýtům jsou pak uvedeny protiargumenty vycházející z výroků konkrétních autorit, zákonů a dalších studií či analýz zabývajících se danou problematikou. V šesté kapitole jsme se pak věnovali problematice hate speech a jejímu výskytu v námi sledovaných médiích.

Analýza způsobu zobrazování Romů v lokálních severočeských médiích potvrzuje korelaci mezi dlouhodobě převládajícím negativním postojem k Romům na straně veřejnosti a obrazem Romů podávaných médii. Averze se projevuje v textech novinářů i v diskusních příspěvcích čtenářů. V mediálních výstupech se objevují polopravdy či vyložené nepravdy, užívají se zavádějící slovní spojení, hodnotící či emocionálně zabarvené výroky, neadekvátně se zmiňuje etnicita.

Média hojně citují názory širokého spektra dotazovaných, z nichž se mnozí vyjadřují negativně, rasisticky či šíří nesmyslné mýty; Romové samotní v médiích ovšem mají jen minimální prostor k vyjádření. I redakčních zásahů uvádějících nepravdivé informace či mýty na pravou míru je minimum. Totéž platí i u diskusních příspěvků – diskuse sice mívají pravidla ajejich správci občas odstraní některé komentáře, ale velká část rasistických a xenofobních projevů v diskusích zůstává. U námi sledovaných diskusí se nestalo, že by autor článku, pod nímž diskuse probíhá, do diskuse jakkoli zasahoval či se pokoušel o její moderaci a korekci.

Romové jsou nejčastěji zmiňováni v souvislosti se sociálně-patologickými jevy. Naprostá většina studovaných mediálních titulů, řada lokálních politiků, a dokonce tzv. *policy paperů* (strategické a rozvojové dokumenty, komunitní plány apod.) používá pro Romy, o nichž píše v kontextu sociální patologie, zástupný, hodnotící a výrazně negativně zatížený termín *(sociálně) nepřizpůsobiví*.

Média mají přitom zásadní vliv na informovanost a následné formování názorů (některých) čtenářů. Lze očekávat, že čtenář neznalý mediálního provozu považuje text, který je mu předkládán, za objektivní a založený na ověřených faktech. Pokud jsou Romové spojováni především s výskytem sociopatologických jevů a problematickým soužitím, čtenář si vytvoří automatické spojení mezi negativními jevy a Romy. Frustrace, kterou toto spojení generuje, je živnou půdou pro latentní a mnohdy i otevřený rasismus. Verbalizovaným projevem frustrace, kterou si nekritický konzument z recepce takto vyznívajících mediálních výstupů odnáší, je nenávistná mluva, *hate speech*. *Hate speech* namířená proti Romům se objevuje i pod články, které s Romy nijak nesouvisejí (např. článek o stěhování prasat[84]), což poukazuje na hluboce zakořeněný anticiganismus, k jehož spuštění stačí pouhá asociace s jevem, vlastností či předmětem, s nímž si čtenář Romy spojuje (např. prasata – Romové).

Ač je hate speech za hranicí slušného chování a často i zákona, odráží se v ní domněle spravedlivé rozhořčení pisatele nad stavem věcí. Představa čtenáře o „stavu věcí" však ve skutečnosti není ničím jiným než mediálně konstruovaným obrazem, deformovaným specifickými zákonitostmi mediálního provozu, které do značné míry podléhají diktátu trhu. Jak lapidárně vystihuje bulvární novinář Pavel Novotný[85], „slovo Rom (…) zvyšuje čtenost až o čtvrtinu" – vzbuzuje emoce, a je proto dobrým prodejním artiklem. Romové, médii (tedy zvnějšku) definovaní a objektivizovaní jako manifestace kriminality a sociální patologie (jako něco, co je nepřizpůsobivé, co má být vytlačeno na a za okraj, tedy vyloučeno), generují zisky vydavatelům. Média ve svém dominujícím stylu psaní o Romech působí zcela protikladně k státem oficiálně zastávaným a doporučovaným politikám inkluze.

84 http://ustecky.denik.cz/nazory_region/pozor-cunici-se-uz-stehuji-20141113.html

85 https://www.youtube.com/watch?v=sQ3WrtP5NLA